

06 10
Б. Бунчукенко.

Співори товариства.

(Пісня на 4 дії).

[Витяжок з "літературно-художнього
Вісника" за січень 1911 р. - т. LIII, кн. 1].

О. ОЛЕСЬ.

Ще рік.

Ще рік минув... Проклятий рік змагання,
Кривавий рік безкровної боротьби,
Глибоких втрат... даремного чекання,
Мовчання мертвого юрби.

А як хотілось нам внести якесь проміння,
В сей край безкрайної шітьми...
За людські постаті ми прийняли каміння
І ним самі побиті ми.

Ще рік... Ідем! Ми міцно стисли рани,
На них обмили слізьми мовчки кров,
І знову має, світе кріз тумани
Велика наша хоругв.

Львівська державна наукова бібліотека
760
Львівський державний університет

В. ВИННИЧЕНКО.

Співочі товариства.

(Песа на 4 дії).

Анатолій Олександрович Михалевич.

Ксенія Андріївна, його жінка.

Ася — дочка Михалевича од першої жінки.

Самійло Григорович Хацкель, журналіст.

Никон Степанович Мищук, учений.

Гаврило Іванович Кендюх, поміщик.

Секлетія Лазаровна, його жінка. Псевдонім — Добросердечна.

Кость, їхній син.

Євмен Симонович Тихенький, публіцист.

Кіндрат Пилипович Несторець, чиновник.

Семен Прокопович Косоглядов, професор.

Захар Назарович Пилипенко, поміщик.

Оксана, його приймачка.

Щепетиха.

Карпо.

Таїся, його сестра.

Півник.

Сенька.

} Робітники на заводі у Михалевича.

Гриць Федрич Дримба або Безумная Лічність, чиновничок.

Хлопці, робітники, робітничі з пригорода.

Д І Я І.

Ідальня у Михалевичів. В задній стіні двері у вітальню, з якої чути гомін гостей. В лівій стіні двері в сіни, а в правій — у другі кімнати. Посередині хати довгий стіл наготовлений до вечери багатьох осіб.

З вітальні хутко входить Ксенія Андріївна з-зхвилюваним і злим лицем. За нею Анатолій Олександрович. Вона — молода жінка, одягнена по модерному з надзвичайною зачіскою. Говорить то крикливо й різко, то гаряче і з щирим почуттем. Анатолій Олександрович далеко старіший за неї, але жвавий, сухенький з типичним дегенеративним лицем дворянина.

Анат. Олекс. Ксеню, Ксеню, ради Бога!.. Не можна ж так. — Це по меншій мірі неделікатно.

Ксенія Андр. (Повертаючись до його). Я ухожу совсѣмъ изъ дому! Делікатно это или нѣтъ, я ухожу. Я съ этимъ животнымъ не могу сидѣть.

Анат. Олекс (злякано озируючись на вітальню). Тш!.. Ну, що ти, Бог з тобою!

Ксенія Андр. Ахъ, оставь ты меня, наконецъ, въ покоѣ! Мнѣ надоѣло это все. Это твое глупое украинство, эти сиволапы, эти. Фу! Да какое ему дѣло, что я говорю по русски?! Какое онъ имѣетъ право дѣлать мнѣ такіа замѣчанія? До какихъ поръ это будетъ, я васъ спрашиваю, Анатолій Александровичъ?! Если вамъ угодно строить комедіи, изображать изъ себя какого-то демократа и говорить этимъ ужаснымъ нарѣчіемъ, да-съ, сударь, нарѣчіемъ и больше ничего, на которомъ можно говорить только грубости, какъ этотъ вашъ полуидіотъ Киндратъ Пыльповичъ. Я это вамъ давно уже хочу сказать! Если вамъ это угодно, то пожалуйста, вы знаете, что я рѣшила в это не мѣшаться. Но прошу также, что-бы и вы и никто изъ вашихъ знакомыхъ и друзей не смѣлъ касаться моихъ убѣжденій! Вѣдь я же выношу вашъ языкъ со мной! Позвольте же и мнѣ изъясняться такъ какъ мнѣ удобнѣе! Нахалы!

Анат. Олекс. *(який весь час хоче сказати щось)*. Ксеню... Ксеню... Боже, та ніхто тобі не перешкажає... Будь ласка.

Ксенія Андр. „Перешкажає“... Красиво какъ! Прелесть! Нѣтъ, мнѣ перешкажають! Этотъ хамъ чутъ-ли не преступленіемъ считаетъ мой русскій языкъ! Онъ смѣетъ мнѣ дѣлать замѣчанія!

Анат. Олекс. *(лагідно)*. Тш!.. Перш усього, голубонько, він не жартом зробив. А вдруге... як не як... я український громадський діяч...

Ксенія Андр. Ахъ, „діяч“!

Анат. Олекс. Я — член редакції української газети, я — член партії... Здається, цілком зрозуміло, що від мене можна вимагати, щоб моя родина балакала по українському. І коли це не так, то, розуміється...

Ксенія Андр. То меня могутъ оскорблять въ моемъ собственномъ домѣ? Прекрасно! Но... Позволь! Но если ужъ такъ, то позвольте вамъ сказать, что все это ваше „діячество“ яйца выгѣденнаго не стоитъ! Ахъ, они услышатъ? Прекрасно. Я только этого и хочу! Съ меня довольно этихъ комедій!

Анат. Олекс. Ксеню, ради Бога... Це ж ніяково! Ну, я прошу.

Ксенія Андр. Мнѣ наплевать, яково или неяково это вамъ. Я не хочу принимать участія въ этихъ комедіяхъ. Они могутъ въ самомъ дѣлѣ подумать, что я тоже раздѣляю всѣ твои фокусы. Да, я считаю все это фокусами, всѣ твои партіи, газеты, украинство. Эти засѣданія „комитетовъ“ ужины и тому подобную чепуху. Да, пусть слушаютъ! Я считаю это фокусами. Я болѣе искренна, чѣмъ ты. Я принадлежу къ породѣ сильныхъ и беру по праву силы, а ты комедіи ломаешь. Ты думаешь, что этими партіями сдѣлаешь рабочихъ своими друзьями? Какъ же!

Анат. Олекс. Ксеню... Зараз не місце... Ну, я тебе прошу, побудь сьогодні з нами... Мені сьогодні дуже важний день. Сьогодні — день сраженія. Понимаєш. Я очень тебя прошу...

Ксенія Андр. Ахъ, даже по русски заговориль...

Анат. Олекс. Навіть по французському забалакаю коли хочеш. Заспокой ся й ходім... (*Дивить ся на годинника*). Ех, Хацкеля й досі немає. Невже не прийде сьогодні?

Ксенія Андр. Но что я должна дѣлать съ вами? Господи какъ это скучно и глупо!

Анат. Олекс. Это необходимо, мамочка.

Ксенія Андр. Ты думаешь, что тебѣ дѣйствительно удастся завладѣть газетой?

Анат. Олекс. Не в цім річ. Я хочу змінить напрям газети.

Ксенія Андр.. (*посміхаєть ся*). И для этого всѣ эти фокусы устраиваешь? Ну, ладно, это не мое дѣло. Но скажи мнѣ пожалуйста: эта Оксана и ея покровитель долго еще будутъ у насъ жить? Или сегодняшнее ваше генеральное собраніе и это рѣшить? Вѣдь, согласись самъ, это наконецъ становится невиносимымъ. И потомъ подумай, какъ это общество вліяєть на Асю. Я — мачеха, и мой голосъ, конечно, во вниманіе не принимается, но мнѣ самой, наконецъ, надоѣли эти Таиси, Карпы, Оксаны, вирши, пѣніе. Долженъ же быть когда нибудь конецъ этому?

Анат. Олекс. Сьогодні багато рішити ся. Сьогодні все це буде ясно. Тільки ради Бога, Ксеню, поведь ся чемно. Ну, останній раз. Більше ніколи не буду тебе просить. (*Цілує їй руку*).

Ксенія Андр. (*стискає плечима*). Ну, будемъ страдать до конца... Только я предупреждаю: если это грубое животное еще разъ сдѣлаетъ мнѣ какое-нибудь замѣчаніе, я...

Анат. Олекс. Я йому скажу, я попрошу його.
(*Дзвінок. З вітальні вибіває Ася. Її юд 16 — 17. Схожа на батька. Жива, весела. Пробіває в сїни й кричить: — Татку! Самійло Григорович.*

Анат. Олекс. (*радісно*). О! (*Іде на зустріч*).

Ксенія Андр. (*з насмішуватою, зневажливою посмішкою дивить ся йому вслід і йде в вітальню*).

(*З сїней входить Хацкель Молодий ще чоловік. Рівний як пам'ять, одягнений по останній моді, але без смаку. Лице холодне, але при нагоді робить ся улесливим. Держить ся з повагою до себе. Говорить книжною українською мовою*).

Анат. Олекс. (*стискаючи йому руку*). Ну, я радий, я радий, що ви прийшли. Асю, іди туди й зачиняй двері. Скажи, щоб співали... Ми зараз прийдемо. (*Ася мукаво подивляєть ся на їх й наспівуючи проходить у вітальню*).

Хацкель. Я лише сьогодні одержав вашу телеграму і моментально вирушив.

Анат. Олекс. Дуже добре, дуже добре. Я вже бояв ся, що ви сьогодні не встигнете. Сядемо... Я мушу багато вам сказати. (*Сідають*).

Хацкель (*киваючи на вітальню*). Сьогодні зібрання?

Анат. Олекс. Зібрання. Весь комітет. Тут такі справи. Я мушу вам все зпочатку... Необхідна ваша поміч. І може серйозна...

Хацкель. Ви знаєте, я завжди готовий до послуг вам.

Анат. Олекс. Тут не мені тільки, а всьому ділу...

Хацкель (*уважно*). Так?

Анат. Олекс. Тут ставить ся на карту справа всього нашого напряму. Діло серйозне. Річ ось в чім. Зараз у мене живе один херсонський поміщик Пилипенко. Тиждів два уже. Як ви виїхали, він як раз приїхав. Єсть у його прийомна дочка. Вона теж тут. Він дуже багатий. Ну, не так дуже, тисяч може на двісті-триста має.

Хацкель. Все таки значно.

Анат. Олекс. Ну-да, але річ не в цім. Треба вам сказати, що вся штука в цій дочці, Оксані. Талановита дівчина. Вірші пише чудові! Співає просто артистка. Самородок. З селан вона. Ну, так от... от ця дочка його... Я так думаю, що це вона йому втелюшила в голову цю дею. Так от вона видумала такий план: приїхати сюди і вести агітацію за те, щоб кожний поміщик і взагалі багатий чоловік оддав усі свої маєтки на народню освіту.

Хацкель. Се-б-то як?

Анат. Олекс. (*дрібно сміючись*). От-так, просто взяти і оддати себе може оставити на життя по п'ятдесят карбованців на місяць. А все на школи в своєму селі і в окрузі.

Хацкель. І на це згожується цей самий... як його?

Анат. Олекс. Пилипенко. В тому й річ, що згожується, стоїть за це горою. В тому річ!

Хацкель. І сам дає всі свої гроші?

Анат. Олекс. Дає! Хоч зараз. Всі документи при йому. Але він хоче, щоб і другі пристали, щоб організувати комітет, який би завідував цією справою. І його мрія зібрати цілі мільйони.

Хацкель. Що він, сиравадешній ідіот?

Анат. Олекс. Це — старий, восторжений народник і безумно любить свою приймачку.

Хацкель. А вона-ж що таке? Освічена?

Анат. Олекс. Він сам її виховав. Але мені здається, що вона побувала в компанії есерів а й прямо анархистів. Хоча її дуже важко розібрати.

Хацкель. Вибачайте. А ці..., наші праві як до цього відносять ся?

Анат. Олекс. О, тут уся й штука. (*Озираєть ся на вітальню*). Вони хочуть всіма силами перетягнути їх до себе. Розумієте? Після того, звичайно, нас випнуть з редакції і газета в їх руках.

Хацкель. Вибачайте. А на план цей вони згожують ся?

Анат. Олекс. Ну, де там! Ну, хто ж таки згодить ся? Що ж ви думаєте Добросердечна оддасть свої мастки чи Харитоненко?

Хацкель. Звичайно. Ну, а чим же вони думають перетягнуть?

Анат. Олекс. От тут і весь фокус. Мені здасть ся, що тут простий метод у них: влюбить Оксану в одного з своїх і тоді... Ви розумієте?

Хацкель (*сухо смієть ся*). Надмірно просто.

Анат. Олекс. Але правильно! Вони знають душу людську. Вони правильно ведуть лінію.

Хацкель. Вибачайте. Хто ж цей... королевич?

Анат. Олекс. Мені здасть ся, що це — наш славнозвістний учений, прекрасний Євмен Симонович Тихенький.

Хацкель. О?

Анат. Олекс. Так-так... І, розумієте, вона, здаєть ся, прихильна до його. Як що їм це вдасть ся, нам... нашому напрям каюк. Український рух піде по лінії шовінізму, фантазій і тому подібного. Справа стоїть серйозно, Самійле Григоровичу. Га? Треба рятуватись.

Хацкель. Чому ви не викликали мене раніше?

Анат. Олекс. Не хотів, перш усього одривать вас з одпуску, а друге нічого ще не вияснялось. Вони на сьогодні призначили зібрання. Хочуть рішати напрям газети.

Хацкель. Знов?

Анат. Олекс. Вони сподівають ся на більшість голосів Але це дурниця. У мене єсть один плян, котрим я посадив уже їх в калошу. Річ ось в чім. Я вніс сьогодні пропозицію такого сорта: організовувати скрізь по Україні співочі товариства. Розумієте? В селах, містечках, городах. І зараз же у себе на заводі. Розумієте?

Хацкель. Це чудова ідея!

Анат. Олекс. Розумієте? Це також народня освіта, але вища, благородніща. Ми засіємо всю Україну цими... цими огнищами культури.

Хацкель. І це не утопія! Уряд не може побачити в цьому нічого небезпечного.

Анат. Олекс. Безумовно! (*Входить Ася.*)

Ася. Тату! Просьять, щоб ви йшли.

Анат. Олекс. Зараз, зараз! Скажи, що через п'ять хвилин. (*Ася ходить*).

Хацкель. Ну? І як прийняли це?

Анат. Олекс. Ті розумієть ся, нічого проти цього не могли сказати, хоча одтягають голосування. Пилиненко здаєть ся, захопив ся. Хоча він усім захоплюєть ся.

Хацкель. Так. Але ви думаете, що цим придбаєте симпатію Оксани?

Анат. Олекс. Почасти. Почасти придбаю. Вона ж хоче вчитись співати і йти на сцену. Значить, так сказати, відповідає її нахилам. Це раз. Але що до Оксани, то тут... то тут, Самійле Григоровичу, уже на вас вся надія.. Чекайте. Перш усього, треба написати про неї статтю. Розумієте? Надрукувати її вірші і статтю. Талант безперечний. Це—факт. Це просто скарб для нас, ця Оксана. Як би її одну без грошей придбать нам і то вже багато. Розумієть ся, вибивши з голови всі фантазії. Але тут... тут прийдесть ся вжити методу наших противників.

Хацкель. Хм! В конкуренцію з Тихеньким?

Анат. Олекс. О, вона гарна... Жаліть не будете... Хе-хе-хе!

Хацкель. Та для загального добра, звичайно...

Анат. Олекс. Безумовно! Можна жертвувати всім собою.

Хацкель. Вона там?

Анат. Олекс. Там. Але попереджаю: це оригінальна, самобутна натура. І здаєть ся, хитра, як справжній хохол. Дитя народа. Любить компліменти.

Хацкель. Так. Побачимо.

Анат. Олекс. Треба постаратись, Самійле Григоровичу. Треба постаратись, бо знаєте...

(Входять з вітальні Оксана, Кіндрат Пилипович. За ними Секлетія Лазаровна і Захар Назарович. Оксана—молода дівчина з типічним українським лицем. Брови низько над очима, що надає вираз сили й упертості. В губах дитяча жартівливість. Кіндрат Пилипович високий, худий, з довгими похнюпленими вусами. Говорить грубо, приказками, іноді з юмором. Секлетія Лазаровна—невеличка жінка, з тісним лицем. Говорить розтягуючи слова й скромно-вгидно стулюючи губи. Захар Назарович—зкудочена голова з виразом добродушного захвату, захопленості й прихильності до всіх. В окулярах і старомодному спортуї).

Оксана. Анатолію Олександровичу! Нам не терпить ся.

Анат. Олекс. *(до Хацкеля)* Ми з вами ще будемо балакати. *(до Оксани, дуже любячно, жваво, навіть улесливо).* Ми готові. Ми готові. Давно не бачились, треба було про деякі справи побалакати. Це — секретар нашої газети Самійло Григорович Хацкель. *(До Хацкеля)* А це наша знаменита, чудова поетеса Оксана Спиридововна Пилиненко.

Оксана. *(Сміючись)* Невже чудова? Будемо знайомі *(протягає руку Хацкелю. Той поважно, низько уклоняєть ся).*

Анат. Олекс. *(На Захара Назаров.)* А це наш славний меценат, поет і великодушний громадський діяч Захар Назарович Пилипенко. *(На Хацкеля)* Секретар нашої газети. Тільки сьогодні з відпуску прийшов.

Хацкель. Я мав вже щасте чути про вашу надмірку діяльність і приношу вам своє дивування.

Зах. Наз. *(Соромливо)* Ну, вже й діяльність!.. Дуже приємно з вами познайомитись... Я чув про вас.

Кіндрат Пилипович. Ге! Чули та мало!

Зах. Назар. А що таке?

Кіндрат. Пилип. Це — наша гордість. Перемога наша. Він Жид, знаєте?

Зах. Наз. А-а...

Хацкель. Я в вашій рекомендації не потребую добродію Несторець.

Кіндр. Пилип. І по дурному. *(до Зах. Наз.)* Жид самий настоященький. А перейшов до нашого гурту. От вам і Україна! Та ще який! Хоч він і противник мій, а правду скажу. Молодця хлопець, вошпа б йому в потилицю. Жидів так чистить, що аж шкіра лящить. „Україна для Українців“ та й край. От вам і Жид!

Хацкель. *(Здержано-зістньо)* Добродію Несторець! Прошу ваших поглядів мені не приписувати.

Секлетія Назаровна. *(що стояла осторонь, ехидно)*: Шльома Гершкович... чи то пак... Самійло Григорович... не такий чоловік... Він с'єм — соціаліст... Бернштейніанець... „Україна для всіх“. Вибачайте, я з вами й не привітала ся... *(Не рухаєть ся)*.

Хацкель. *(Насильно посміхаючись)* О, це я повинен вибачитись! *(Підходить здоровкаєть ся)* Що ж до „Україна для Українців“ то ми в цьому не порозуміємось.

Секл. Лаз. А звичайно, звичайно... Де ж там уже нам порозумітись. Ми — старі шовіністи, а ви — європейці, бернштейніанці... Куди нам...

Анат. Олекс. Панове! Про це, може, колись инчим часом. А зараз можна й до справи? Кінчать будемо. Я думаю можна й голосувати. *(До Зах. Наз.)* Правда?

Зах. Наз. А чого ж? А розумієть ся... Прекрасна річ. Я, знаєте, все думаю. Це — чудово! Га, Саню? Та ще при кожній школі? Тільки мені здаєть ся, що це так тільки для початку. Що так сказати!.. Вибачайте, панове я, може не так зрозумів.

Анат. Олекс. О, цілком правильно зрозуміли. Цілком правильно розумієть ся, тільки для початку. Ваш геніальний проект зостаєть ся в

силі і ми до його будемо прямувати зо всіх сил. Це тільки ми робимо перший крок. Тільки перший крок. Так не будемо, панове, гаяти й часу. Прошу до вітальні. Там ми докладніше будемо говорити.

Секл. Лаз. (до Кіндр. Пилип.) Кіндрате Пилиповичу, на хвилиночку.

Кіндр. Пилип. (*Зупиняючись*) А що там? Вісь поломила ся?

Секл. Лаз. (*Почекавши поки всі вийдуть*) Маєте. Радійте.

Кіндр. Пилип. (*Так само*) Маєте! А я чим винний?

Секл. Лаз. А вже ж ви не винні. Це я винна. Дурна баба не вміла за своєю справою доглядіти.

Кіндр. Пил. Ет! Варнягаєте.

Секл. Лаз. Ой, добродію, хоч би ви вже не забували, що балакаєте не з биндюжниками.

Кіндр. Пил. Ну, от уже в церемонії вдаряєте. Кажіть краще, в чому діло, бо там же ждуть.

Секл. Лаз. Ми так не можемо залишити цю справу.

Кіндр. Пил. Ну, не можемо!

Секл. Лаз. Нам треба окремо зібратись. Нашим усім.

Кіндр. Пил. Угу!

Секл. Лаз. І закликать цих двох, старого йолопа і його дочку. Та й зібратись завтра ввечері у мене.

Кіндр. Пил. Та й одбить? Хе-хе-хе!

Секл. Лаз. Для загального добра, добродію, ми повинні напружити всі сили. Ви уявіть собі, що ці жидівські прихвостні заведуть у ґазеті, як візьмуть гору. Це ж буде смерть Україні, це ганьба, це не дай Боже, що буде. У мене волосся до гори лізе, як я тільки подумаю... Ач! Співочі товариства... Знали чим підлізти до цього дурня.

Кіндр. Пил. (*Смієть ся*) Та він не дуже то щось схиляєть ся.

Секл. Лаз. Нічого... Він таки схилить ся, бо це таки думка хороша. Ой, це хороша думка. Та жаль, що з таких рук вона вийшла. Ну, та нічого. Ми її візьмемо в свої руки... Так от завтра ввечері у мене. Скажіть Мищукови. А я вже сама закличу Пилипенків. Та щоб ці не пронохали! Треба й Карпа з сестрою теж запросити. Нам теж треба ближстати до робітників.

Анат. Олекс. (*з вітальні*) Панове! Вас просять.

Секл. Лаз. Ідемо. Так глядіть же завтра. (*Ідуть в вітальню. На зустріч їм виходять Ксенія Андріївна й Кость*).

Секл. Лаз. Костю, а ти ж чого виходиш?

Кость. А зачѣмъ мнѣ тамъ сидѣть? Я вѣдь, мамаша, къ „партіи“ не принадлежу. Сейчасъ голосовать будуть.

Секл. Лаз. (*Пильно дивить ся на парочку й мовчки виходить*).

Кость. (З сміхом) Мамаша готова городовыхъ съ улицы зятянуть лишъ бы голосовали за нее.

Кс. Андр. Ей, кажется, доставляетъ искреннее страданіе вашъ русскій языкъ?

Кость. О, это цѣлая драма нашей жизни!.. Лишить наслѣдства даже грозить, если не буду говорить по украински. Ну да къ чорту это! (Каже шопотом): Слушай, я жду тебя завтра. До пятницы слишкомъ долго. Хорошо. (Ханає й̆ вище ліктя).

Кс. Андр. (Зякано вириваючи руку) Что ты съ ума сошелъ? Каждую минуту могутъ войти. Глупый! Затѣмъ вотъ что: мы должны перемѣнить гостинницу. Я въ той ни за что больше не буду... Насъ кажется, тамъ видѣли.

Кость. Ну глупости... (Хоче поцѣлувати).

Кс. Андр. Сумасшедшій! Ну, ты!.. Нѣтъ, идемъ ко мнѣ. Только вести себя скромно. Слышишь?

Кость. Слушаю. (Виходять на право).

(Якийсь час нема нікого. З вітальні чути гомін голосів: „Панове Панове! Та годі вам голосувати! Голосувать“. Дзвінок. Вибіває Ася. Вертається з Таїсею. Се молода дівчина, з здоровим, добрим, лицем, дуже соромлива).

Ася. (іронічно) А у нас зібранне. „Комітет“.

Таїса. Ой, то я піду собі. Я тільки за Карпом.

Ася. Карпа немає.

Таїся. Як? А він казав, що заїде ввечері до вас за книжками.

Ася. Може, зараз прийде. Таїсю, сьогодні тут щось буде. Ми з Оксаною устроїмо одну штуку. Страшно смішно буде. Тільки ви мовчіть. Та ви не бійтесь, вони там „засідають“. Тато вніс проєкт організовувати скрізь співочі товариства. Будуть зараз голосувать. (З поважністю й жаряче) Буржуї. Вони думають, що пролетаріат цим задовольнить ся. Ну-ну!

Таїся. Ой, Асю. Ви так на свого тата кажете, що мені аж соромно.

Ася. В соціальних питаннях нема ні батьків, ні нікого. (Раптом реючить ся). От штука буде. Ми їм покажемо! — Так Карпо зараз прийде?

Таїся. Він казав, що буде тут, щоб я зайшла.

Ася. Ну, то значить, прийде. Почекайте. Я не піду туди. Нецікаво. Там зараз двоє спорять ся, як треба писать „мені“ чи „мінї“. Всі хочать голосувать, а вони все спорять ся. Я насилу держала ся щоб не сміятись.

(Хутко входить Оксана й сміється з таким виглядом немов довшо стримувала ся).

Ася. Що? Що?

Оксана. Боже, які коміки!

Ася. І досі? І досі? Мишук і Косоглядов?

Оксана. (*Хитає головою, здоровкаєть ся з Таїсею*). Драстуйте, Таїсю. Адеж Карпо?

Таїся. Та він мав бути тут. Казав, щоб я зайшла за ним.

Оксана. Ні, не приходив (*до Асї, що підбігла до дверей і прислухалась до вітальні*!) Асю! Карпа не було?

Ася. Ні. Він, мабуть, зараз прийде. Спорять ся й досі. Косоглядов каже, що коли на Україні почнуть говорити „міні“, то це все одно що кінець її, повна русифікація... Ха-ха-ха! Оксаночко! Давайте зараз! Га! Ой, голубонько, я не витерплю. Вони ж такі трусливі, що я вам кажу тут буде таке... Я їх знаю, буржуїв Оксаночко!

Оксана. Ні, ні, рано ще, Асю. Потім. Трошки потім. Я хочу ще послухать. Хай поговорять.

Таїся. (*З доброю посмішкою*) А що ви хочете зробити?

Оксана. Та тут одну штуку. Тільки як дізнають ся, то нагорить нам, Асю. Га?

Ася. Ніколи не дізнають ся! Тільки ви самі біжить до дверей, нікого не пускайте. А то пропало все. Потім можна буде сказать, що хтось пожартував. От!.. (*До Таїсї*) Ми їх хочемо трошки полякать, щоб знали, як зібратись. Вони ж усі як на голках сидять. Подумаєш, які революціонери! (*Дзвінок*).

Таїся. О! Це, мабуть, Карпо.

Ася. Це він! (*Підстрибуючи біжить в сіни*).

Оксана. (*Поправляє зачіску, робить байдуже лице. Входять Ася й Карпо з книжками в руках*).

Ася. (*До дівчат*) Він. (*до Карпа*) У нас „ко-мі-тет“. Фа! (*Уклоняєть ся й поводить рукою на вітальню*).

Карпо. (*Молодий, гарний парубок. Держить ся, здержано трохи похнюплено, позираючи більше зпід лоба, але твердо з достоїнством. До Оксани*). Добрий вечір.

Оксана. Добрий вечір. Що це вас останні дні не видно?

Карпо. (*Сухо*). Так. Занятий був. (*До Асї*). То, може, не можна мені? (*Киває на вітальню*).

Ася. (*Зневажливо*) Чого? Фі, подумаєш. Неконспіративно, чи що? Вони спорять ся, як треба писать „мені“ чи „міні“.

Карпо. Я хотів-би перемінити книжки.

Ася. Перемінімо. Сідайте.

Карпо. Ні, мені треба йти.

Оксана. Останніми часами добродій Карпо дуже занятий. Не за-

тримуйте його, Асю. Потім бачите, який у його страшенно серйозний вигляд. Напевне зараз розв'язує питання чи морально пити лімонад, чи ні.

Карпо. (*Криво всміхаючись*). Невже ви мене маєте за такого розумного.

Оксана. Ну, не лімонад, а... Ну, скажемо, чи морально йти на сцену й співать для буржуїв, коли народ гине без... поезії.

Карпо. (*Пильно дивить ся на неї. Нічого не відповідає. До Асі*). Може-б ви могли мені перемінити?

Ася. (*Здивовано дивить ся на їх обох*). Ви посварились?

Оксана. (*Весело*). Чого ради? І не думали. Добродій Карпо завжди такий серйозний. З ним як побалакаєш, то, дійсно, здаєть ся що посварив ся з ким-небудь.

Карпо. Будьте ласкаві, Асю (*показує на книжку*).

Ася. Та зараз!.. Тільки ви, Оксаночко, помиляєтесь, це він тільки у нас такий. Він инчий. Йй богу! Прапда, Таїсю?

Таїся. (*Соромливо*). Ну-да.

Карпо. Ет, йй богу! (*Входить Захар Назарович*).

Зах. Наз. Саню! А чого-ж ти втікла? А, це ви, Карпо? Доброго здоров'я! (*До Таїсі*). Добрий вечір. А ми засідаємо... Чого-ж ти втікла, Саню? Зараз будемо голосувати.

Окс. Хіба вже скінчили ті двоє?

Зах. Наз. Ні, та вони зараз скінчать. Розумні люди... А вченість, Саню? Га? Цвіт України! Серце радіє. От мрія наша, пам'ятаєш? Цей Косоглядов професор. І Українець.

Ася. Ну, який він Українець! Українофіл. Він по українському й говорить не вміє.

Зах. Наз. Правда, він балакає по руському. Ну, та то що ж? Аби серце було українське... А говорять як! Боже ж, як говорять! Та гарячі, скажіть на милость, другому б, як мені скажемо, профану все одно чи „менї“ чи „міні“ чи дві кропки на і треба, чи одну. А вони аж горять! Наука!

Оксана. (*кидаючи поглядом в Карпа*). А який симпатичний цей Тихенький! Правда, тату?

Зах. Наз. А-а! Дуже-дуже симпатичний. Такий молодий, а вже відомий учений...

Ася. (*Фиркає од сміху*). Страшенно вчений!

Зах. Наз. Е, Асю, не можна. Учений чоловік, це не можна сказать.

Ася. Ай! Годі. Чим він учений? Подумаєш! Написав книжечку, як живуть люди десь там у Зеландії, чи що. Потім видряпав десь з ар-

хиву ненадрукований вірш Котляревського і вже „відомий український учений“. Подумаєш!

Зах. Наз. Е, Асю, так не можна... Він, мабуть, ще багато написав та ви чогось не добрі до його.

Ася. Нічого він не написав. У нас усі такі учені. Аж сором за наших. Хе! А цей ще такий кислосолодкий, все нотації читає.

Оксана. Ні, Асю, він дуже симпатичний, ви помиляєтесь. Він мені страшенно подобається (*Лукаво*). Здається, й я йому.

Ася. (*З обуренням*). Фу! Він ще чого доброго свататись захоче.

Оксана. (*Кидє погляд на Карпа, раптом хапає Асю й дуже цілує*). Ах ви ж хороша моя ластівка. Комічна ви моя. Ви нічого не розумієте в цих справах.

Ася. Ого!

Зах. Наз. (*Добродушно сміється*). Чудачка! (*В вітальні входять Анат. Олекс. і Кіндр. Пилип*).

Анат. Олекс. (*роздратовано*). Ну, це неможливо просто! Неделікатно. (*До Зах. Наз.*). І досі спорять ся. Ніяк зупинити не можна. Що ти з ними зробиш?

Зах. Наз. Учені люди.

Анат. Олекс. (*Зобачивши Карпа й Таїсю*). А, Карпо Федорович! Доброго здоров'ячка! Чом же ви раніше не прийшли. Добрий вечір, Таїсю. (*Здоровкається*).

Карпо. Та у вас же засідання...

Анат. Олекс. От именно! Ви хоч (*злегка іронічно*) і не наш, а дуже стали б нам у пригоді. Именно, ви, так сказати, голос робітничої среди. (*До Зах. Наз.*). От і Карпо Федорович я певний, підтриматиме мій проект. Співочі товариства хочемо завести, Карпо Федорович. Щоб у кожному селі, містечку були такі огнища народної музики.

Кіндр. Пилип. Замість кацапських гармоній та балабайок, воша б їм у потилицю!

Карпо. (*З під лоба подивляється*) Мені здається, що це було б добре.

Зах. Наз. Ви думаете, що добре було б?

Карпо. Звичайно... Я, розуміється, не знаю..

Кіндр. Пилип. Та тут і знати нема чого! Всякий, хто розшолопає таке українська пісня, зразу скаже, що це велика ідея. Та швидко б кінчали там ті сухоїди. Завели. Гайда та виведем їх за руки. А знаєте що? Зробимо перерву на вечерю. Як дійде до ковбаси та чарки, то й менеться сварка. Вони перестануть, повечеряєм і будемо голосувати.

Зах. Наз. (*Сміється*).

Анат. Олекс. А справді! Виходу, ніякого нема. До речі, треба й поспівати трохи, а то вже зовсім не конспіративно.

Кіндр. Пилип. (*Захоплений своєю пропозицією*). А звичайно! За руки та й геть, різав та поров вашу маму, вечерять, учені криси! Годі спорить ся. Ха-ха-ха! Гайда, хлопці. Ви, Карпо, як потний хлоп беріть більшого а я дідка сухенького. Та й покажемо їм філософію!

Анат. Олекс. Ні, ви, Кіндрате Пилиповичу, не дуже вже, а то образитись можуть.

Кіндр. Пилип. Не образять ся. (*Іде в вітальню за ним Ант. Олександрович*),

Оксана. (*До Карпа*) Так ви, значить, в поезії авторитет? Я й не знала. Вибачайте.

Карпо. (*Спалахує, мівно повертає до неї голову, але здержуєть ся й одходить до Тайсі*).

Ася. Оксаночку! На що ви так?

Оксана. (*Смієть ся*) Ой, глядіть, Асю, щось ви дуже застусаєтесь за суворих добродіїв.

Ася. Бо ви чогось дурно чіпляєтесь до Карпа. Їй богу!

Оксана. (*Серйозно, голосно*). Нічого, він звик панські примхи виносити.

Карпо. (*Хутко повертаючись, обурено*) Хто?

Оксана. (*Серйозно, теж спалахнувши*) Хтокало!

Зах. Наз. (*Задивовано*). Оттаке! От маєш! Та що з вами? Саню!

Карпо. *Якийсь жент дивить ся на Оксану й одвертаєть ся. Потім весь час хмурно - смутний. Іноді подивляєть ся на Оксану. Вона зустрівши його погляд, одвертаєть ся.*

Входять гості. Попереду Анат. Олекс. веде під руку Косоглядова. Це невеличкий, сухенький дідок з мертво - блідим носом і гострими оченятами. Кацляє. За ними Кіндрат Пилипович веде Мишука, присадкуватого, пусто зарослого бородою чоловіка з випнутим, упертим лобом і тутим важким поглядом. За ним Тихенький, худенький, молодий ще чоловік, в пенсне, короткозорий. Далі, миромовно посміхаєть ся. З ним Гаврило Іванович Кендюх дуже, товстий, коротенький добродій, рудий, лисий, добродушний, але оченята хитрі. Майже після кожної фрази, хоч би й зовсім не смішної, смієть ся, юртанним сміхом, якось одразу випалюючи: „Га - га!“ Хацкель і Секлетія Лазар ідуть позад усіх, силкуючись бути страшно ввічливими одне до одного. У Секлетії Лаз. тяжко й з виглядом мучення стиснуті губи. За всіма семенить Дримба, незграбний чоловічок, завжди без потреби заклопотаний, хлопотливий. Говорить хапливо, незв'язно, трошки хвастовито, в партіях не розбіраєть ся, любить співати.

Косоглядов. (*Озираючись до Мишука на ходу говорить* :) Україн-

ская мова, сударь, съ такими законами не считается. Не желаетъ считаться, хоть бы вы тутъ вопили отъ злости.

Анат. Олек. (*Бажаючи одвести розмову в другий бік*). От уже й вечера на столі. Після горячих дебатів...

Мищук. Українська мова, добродію, теж і з вашими законами не рахуєть ся. Це вже як знаєте. Бо коли...

Кіндр. Пилип. Та годі вже вам. Тю, які яркі! хай вам воша в потилицю.

Мищук. Прошу не перебивать.

Косоглядов. (*Раптом вириваючись од Анатолія Олекс. зупиняєть ся проти Мищука й з викликом говорить* :) Ну хорошо! Украинская мова допускаєть смягченіе? Нѣтъ, вы отвѣчайте... Виновать, Анатолий Александровичъ, это крайне интересный моментъ. Допускаєть?

Мищук (*теж вириваєть ся*). Допускає.

Косоглядов. (*Єхидно*) Такъ. Очень пріятно. Очень радъ, что допускаєть. Теперь позвольте васъ спросить, предлогъ „од“, русскій „отъ“ какъ пишется? Ну - съ? (*Наставляє ухо*).

Мищук. Ви перш усього ставите питаання...

Косоглядов. Нѣтъ! Никаких „перш усього“, а отвѣчайте прямо: какъ пишется русскій предлогъ „отъ“?

Анатол. Олекс. Панове!.. Будьте ласкаві... Це задержує.

Косоглядов. (*Сердито*). Виновать, Анатолий Александровичъ. (*до Мищука*). Ну - съ?

Мищук. Пишеть ся „від“.

Косоглядов. Ха - ха - ха! Вотъ, вотъ, голубчикъ, въ этомъ вся... заковика. А „од“ нельзя?

Мищук. Це - полонізм.

Косоглядов. (*Насмішувато*). Полонизмъ?

Мищук. (*Гвердо*) Полонізм.

Косоглядов. Вы въ этомъ голубоко убѣждены?

Кіндр. Пилип. Та ви хоч би по українському гризлись, все таки легче було б.

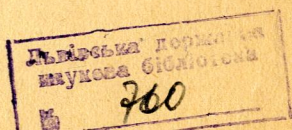
Косоглядов. Извините, сударь, я имѣлъ честь раньше заявить уважаемому собранію, что не владѣю свободно южно - русскимъ говоромъ.

Кіндр. Пил. Перш усього, не „говор“, а мова. А друге...

Анат. Олекс. (*Ришуче*). Панове! Прошу до вечері. Час не стоїть, прошу, прошу. Ксеню! (*Озираєть ся*). Де мати, Асю?

Ася (*що сміялась чоюсь разом з Оксаною й Тайсею*). Я - не знаю.

Анат. Олекс. Панове! Прошу. (*До Косоглядова, майже тягнувши його*). Сюди, Проконе Семеновичу, на почетне місце. Кіндрате Пилиповичу, сідайте. Панове, прошу. Захаре Назаровичу, вибачайте, будь ласка,

будьте самі як у себе дома. Оксано Спиридоновно! Ви вже коло молоді поклопочіть ся. Прошу панове! Асю! Поклич матір, вона мабуть у себе. Швидче.

Ася (*скривившись, неохоче виходить*).

Оксана. (*Ведучи під руку Тайсю до столу. До Карпа*). Добродію Карпе, сідайте з нами.

Карпо. (*Хмуро*) Дякую. (*Іде в другий бік столу*).

Хацкель. Прошу! (*Прислужливо підставляє стільця Оксані, але вона робить так, що він дістаєть ся Тайсі. Сама говорить:*) А мені?

Хацкель. О прошу дуже! (*Підставляє другий*).

Оксана. (*Голосно до Тихенького*) Євмене Симоновичу, може ви хочете бути нашим кавалером?

Тихенький. (*Ніяково*) З великою приємністю. (*Підходить, але не знає, що робити далі*).

Хацкель. Я чимсь не догодив панні?

Оксана. Навпаки. Але, ви чули, що мені доручено клопотатись про молодь.

В сей час Анатолій Олександрович всажує Косолядова. Інші самі сїдають, балакаючи між собою. В сей час Сек. Лаз. щось шопоче Карпови. Той здивовано відповідає, але видно, збожуєть ся.

Дримба. (*Заклопотано шукає собі місця. До Оксани*). Можна мені коло вас примоститись?

Оксана. Ах, Іван Федрич!.. Розумієть ся, можна. Слухайте, чого вас називають Іван Федрич Безумная Лічність?

Дримба. Глупі люди називають, Оксано Спиридоновно, єдино глупі люди. От і більши нічого.

Кіндр. Пилип. Ну, серце, це ви брешете! Це мабуть за те, що ви як щось скажете, так аж бульки з носу вискочать.

Оксана. Фе, добродію!

Кіндр. Пилип. (*Голосно смієть ся*).

Дримба. От, дійсно, розумно сказано. Ах, розумно. Стидались би хоч людей.

Кіндр Пилип. (*Сердито*). Ну, патякайте ще ви! Подумаєш! Чие б скавчало, а чие б мовчало. (*Хутко входять Ксенія Андріївна, Кость і Ася*).

Кс. Андр. Ахъ, извините, господа, мы такъ съ Константиномъ Гавриловичемъ увлеклись споромъ, что не замѣтили даже.. (*Сїдає біля Анат. Олекс. Кость і Ася теж*).

Анат. Олекс. (*Встаючи*). Панове! Користуючись відповідним моментом, я хочу дозволити собі сказати кілька слів..

Мищук (*котрий понуро, замислено си їз, рашом до Косолядова:*) Ну, добре. А скажіть як ви відноситеь до питання такого..

Косоглядов (*охоче*). Съ удовольствіємъ, съ удовольствіємъ.

Кіндр. Пилип. Та годі вам! Тю!

Анат. Олекс. Вибачайте, Никоне Степановичу, я хочу сказати кілька слів.

Ми щук. А, вибачайте. (*Похмуро змовкає. Дехто смієть ся. Ася прискає й шопоче щось Оксані*).

Анат. Олекс. Панове! Користуючись відповідним моментом, я хочу сказати кілька слів. Панове! Ми переживаємо тяжкі часи. Кажучи фігурально, панове, небо України затягнуто чорними хмарами.

Косоглядов (*прислухуючись, злякано*) Извините, господа... Если это политическая рѣчь, то, господа, извините. Мнѣ также дорога Украина, я сам - малорос, но я не могу. Я в политику не мѣшаюсь...

Анат. Олекс. О, прошу! Це не політика, Прокопе Семеновичу Ви тільки вислухайте.

Косоглядов. Хорошо, но я повторяю...

Анат. Олекс. Небо України, панове, я кажу, затягнуто хмарами. Але на йому пробивають ся ясні проміні. Я радий, що один з таких промінів можу вітати в своїй хаті. (*Урочисто показує на Зах. Наз. і Оксану*). Ось, панове, ті проміні. Вам відома всім великодушна, саможертвенна пропозиція високошановного Захара Назаровича. Я не буду про неї багато говорити, так само як про блискучі таланти його шановної доні. Я скажу тільки, панове, одно: ми повинні підбадьоритись при світлі таких промінів, ми повинні стати твердо до оборони народнього життя, його добробуту, його моралі, його духових запитів. Ми повинні стати твердим кроком на стежку єднання й гармонії інтересів всіх верст українського народу. Ми — перш усього Українці, а потім поміщики, фабриканти, робітники, журналісти. Повторю, я радий, що можу привітати ці світлі проміні в своїй хаті, а ще більше радісно мені, що ми можемо одразу ж приступити до виконання великої пропозиції, Захара Назаровича. Я говорю про співочі товариства, про цей перший крок по угазанному пропозицією напрямку.

Секлетія Лаз. (*Голосно, з зітханням*). Пахтить ніби агітацією.

Анат. Олекс. Я говорю, панове: в наші часи, коли розпуста заїдає молоді сили, коли деморалізація майже зіла нашу творчість, поява таких свіжих сил, як наші гості, повинна нас глибоко втішати. (*На Оксану*.) Ось наша Молода Україна Ось вона вийшла до нас із глибин народу озброєна силами великої творчої землі. Наш обов'язок, панове, охороняти її цю силу, від неморальних впливів, направляти її на правильну путь. Першу чарку я підіймаю за наших високошановних гостей! Урра! (*Піднімає чарку*).

Голоси: Урра! Урра! (*Тянуть ся до Зах. Наз. і Оксани*).

Зах. Наз. *(Дуже схвилюваний, встає)*. Панове! Панове. *(Чуєть ся: ти! ти! Змовкають)*. Панове!.. Я... Мене... до глибини душі зворушили... зворушило ваше вітання нашої мрії... Я кажу, панове, мрії... Бо знаю, як в наш вік люди мало... так сказати, ідеалам... почувають ідеали... Я, панове, не вмію говорити...

Анат. Олекс. Ми слухаємо всім серцем.

Зах. Наз. Я дуже-дуже дякую, що ми не помилили ся в своїх мріях. Я собі думав, не я, властне, а ось вона *(показує на Оксану, що сидить весь час з чудною посмішкою)*. Ну, нехай уже ми. Ми думали: ну, добре, землю оддати селянам, не гарно. Хто зна в які руки попаде.

Анат. Олекс. Звичайно, звичайно.

Зах. Наз. От ми й рішили: жертвують люди своїм життям для других, чому ж ми такі убогі, що не можемо дати їм те, що нам лишне? Правильно я кажу, Саню?

Оксана. Правильно, татку.

Зах. Наз. Але що ми самі? Нуль. Давай спробуємо, чи вмерла Україна, чи ні? Чи є ще порох у той.. у козацьких порохівницях.. Чи піддержать нас наші брати? Були люди, що сумнівались. Сама авторка сумнівалась трошки. А тепер, панове, дякую, вам, що не розбили наших мрій, а даєте їм плоть і кров. Хай живе наша Ненька-Україна! Слава синам її! *(Дехто почуває себе ніяково, але тим голосніше кричать: „Слава! Урра! Хай живе Україна“!)*.

Ася *(Щось шопоче Оксані, немов про щось запитуючи. Та посміхається й хитає на зоду головою. Ася непомітно виходить з хати в праві двері)*.

Дримба *(хвилюючись)*. Панове! Панове!.. Я прошу слова!

Голоси: Почекайте. Потім.

Дримба. Панове! Я два слова!

Кіндр. Пилип. Безумная Лічність, мовчить та диште, то подумують, що ви розумний.

Дримба. Ви краще мовчіть. Панове!

Анат. Олекс. Ну, просимо... Тільки будь ласка...

Дримба. Панове! Я кілька слів. Я, розумієть ся, світлі проміні, так мовити, розумію. Розумію і той... і почуваю, як сказано, усім серцем. Це факт безперечний. *(Ще більше спішисть)*. І коли приймемо, що співочі товариства, так я можу сказати, що вся Україна заспіває. Зараз: семинаристи, учителі. Це-регенті. Я зараз маю більше двох сотень знайомих учителів.

Кідр. Пил. Бреше, стерво.

Дримба *(до його горяче)*. Накажи мене Бог! От чудака. Потім пони. Я вам скажу, що пони... Ну, та я бачу, що задержую. Ну, так нехай живе Україна. От і більше нічого. *(Сідає)*.

Кіндрат Пилип. А коли так, то й я скажу. Хай загине капа-
ня, Ляхи, Жиди, і всі вороги України, воша б їм у потилицю! Урра!
(*Проходить нїяковість*).

Анат. Олекс. На великий жаль, такого тосту піддержать не
можна, шановний Кіндрате Пилиповичу.

Кіндр. Пил. А то ж чому?! Ну? Боїтеє? (*Голосний дзвінок.*
Всі зтихають).

Оксана (*зриваєть ся й біжить у сїни*). Я спитаю.

Анат. Олекс. (*тривожно*). Хто б це міг бути? Нікого, здаєть
ся, білше не ждемо. (*Чути голос Оксани: „Хто там?“*)

Оксана (*в дверях*:). Поліція. (*Зникає знов у сїнях. Якийсь мент*
всі недвижно сидять, потім зразу схоплюють ся, метушать ся, разом
говорять):

Косоглядов. Позвольте, господа! Какъ же такъ? Меня при-
глашали на ученое засѣданіе и вдругъ полиція. Я знать не знаю ника-
кихъ вашихъ програмъ, Украинъ, политики. Это чортъ знаетъ, что! Это
свинство!

Секл. Лаз. Оце, Господи! Оттакої ще не бачили...

Анат. Олекс. (*Біжить у сїни, перекакано шопоче*:). Оксано Спи-
ридоновно! Скажіть, що зараз одчинимо. (*До всіх*). Панове, тікайте в ті
двері!

Кіндр. Пилип. (*злітно*). Куди тікати чорту в пельку. Вони
вже весь двір оточили. Давайте співать, немов ми гуляємо. (*Страшно*
голосно починає співати:). „Гей не шуми, дуже“.

Голоси. Та пийте! Куди там співать. Тікаймо! Подивіть ся, чи
є на дворі. (*Підбігають до вікон, дивлять ся*). Нема. Тікаймо.

Ксенія Андр. (*до Анат. Олекс.*). Вотъ, вотъ.. Теперь вы ви-
дите? Что? Я не говорила?

Зах. Наз. (*здивовано вже довгий час хоче сказати*). Панове! Та
що ж тут такого? Ну, хай ідуть! Що ж ми робимо? Панове!

Кендюх (*ростеряно до його*:). Е-ге, ви не знаєте, як у нас... За-
раз же марш, га-га! Секлето! Секлето! (*Озираєть ся й біжить у право.*
Дзвінок ще голосніщий).

Оксана (*в дверях*). Ломать двері хотять. (*Крики й шамотня по-
більшують ся. Усі тікають. Зостають ся тільки Анат. Олекс., Зах.*
Наз., Карпо, Тайся, яка щось розказувала Карпови й боязко посміхалась).

Анат. Олекс. (*Рішуче, з одчаєм*). Ну, що ж, хай ідуть. (*Іде*
в сїни).

Оксана (*хутко входить, затумивши рота од реюта, вибігає в*
вітальню).

Анат. Олекс. (*вертаючись, непорозуміло*). Там нікого нема.

Зах. Наз. Як?

Анат. Олекс. А так. Ніякої поліції.

Зах. Наз. (*добродушно*). Надокучило ждять, то й пішла до дому.

Анат. Олекс. (*Схаменувшись*). Панове! Панове! Це непорозуміння. (*Біжить вправо*).

Зах. Наз. Еге, пізно вже!..

Оксана (*виходячи, серйозно*). Ну, що? Де ж комітет?

Ася. (*Вбігаючи злякано*). Що тут таке? Чого то всі побігли через двір?

Оксана. Поліція була... (*Обидві прискають регогом*).

З А В І С А.

Д І Я П.

Вітальня у Кендюхів. Просто, в задній стіні двері в їдальню. В правій — в сіни; в лівій у инчі кімнати. На стінах портрети Шевченка, Драгоманова і инч. в укр. рушниках.

Темно. Нікого нема. В розчиняні дрері в їдальню видно Зах. Наз., Оксану, Секл. Лаз., Гавр. Ів. і Тихенького.

Входить Секл. Лаз., цукає:

— Євмене Сименовичу! А йдіть-но, дайте мені сірників засвітити лампу.

Тих. (*входить, торохтить сірниками*). Прощу.

Секл. Лаз. (*коло столу*). Світить.

Тих. (*світить*).

Секл. Лаз. (*тихо*). Примушена зробити вам де-які питання. Дозвольте спитать ся вас: ви мужчина чи тільки помилка природи?

Тих. (*змішано*). Я не розумію...

Секл. Лаз. Одже й я не розумію, моє серце. Їй-Богу, не розумію. Мужчина поводить ся з жінотою трохи инакше, ніж ви. Таким поводженням ви й мокрої курки не завоюєте, а не то що Оксану. Ви хоч би стидали ся!

Тих. Секлетіє Лазаровно! Я, їй-Богу, не розумію... Це така справа... Це моє особисте життя.

Секл. Лаз. Вибачайте. Це не тільки ваше особисте, а й наше загальне. Бо коли ми випустимо Оксану, то вся справа загине. Оттож більше енергії, бо Жидки й тут нас одихнуть. (*Підтягує губи й іде до дверей в їдальню. До всіх*): Панове! Переходьте вже сюди, тут ніби затишніше та од прислуги трохи далі. Прощу. (*Входять*).

Гавр. Іван. А щось нікого більше нема. Мабуть, позалазили з страху на печі та й сидять, га-га!

Зах. Наз. Прийдуть ще напевне.

Секл. Лаз. Прошу сідати. Ох, боюсь я, що не прийдуть більше. Оттакі, як бачите, у нас люди. Полохливі, себелюби, ледачі... Ой, Господи! Я вам кажу, треба великої душі, щоб з такими людьми працювати.

Зах. Наз. Скажіть на милість!.. А мені учора всі здались такими енергічними... Я вже не кажу про добродія Михалевича. Це стовп. Дуже хороший чоловік! Дуже хороший!

Секл. Лаз. *(підтягує губи)*. Та... звичайно...

Гавр. Іван. Як спить, то без палиці можна пройти, га-га!

Тих. *(потупивши очи)*. Він справді людина енергічна. З цим треба згодитись.

Секл. Лаз. *(не витримавши)*. Та до чого енергічна? До чого? Щоб про його говорили, щоб грати ролю голови, щоб... А, дайте мені спокій. А що він зробив для справи? Ну? Чи він дав хоч копійку на газету? Коли не звернуть ся, усе у його нема, усе просить через місяць, через півроку. Стоп!

Зах. Наз. Та невже? От не подумав би!

Секл. Лаз. А от справте ся по книжках, від кого маємо гроші, от і побачите, який він енергічний на чужий кошт.

Гавр. Іван. От именно, га-га!

Секл. Лаз. А жіночка його? Золото. Чули, як чеше по капацькому? Та мало того, ще й смієть ся з нас. Ви думаєте, вони з вас не сміють ся? Думаєте, вашу прекрасну, велику ідею вони не закидали вже брудом?

Тих. *(потупивши очи, нетвердо)*. Це ж не відомо, Секлетіє Лазаровно.

Секл. Лаз. Що „не відомо“? Та ви думаєте, що вони пристають на цей проєкт? А чому ж досі ні одної статті про це немає? Га?

Зах. Наз. Мені сам Анатолій Олександрович казав що.. що він вітає цю ідею, що він пристає до нас...

Секл. Лаз. *(посміхнувшись)*. Ну, то ждіть. Я більше нічого не скажу. Я знаю тільки одно: ми повинні самі вести цю справу. Вони хоч і внесли ідею співочих товариств, а виконать її не зможуть. Де? Хто буде її виконувать? Чи в їх єсть звязки з селянами? Ми виконаємо її. От що! І виконаємо, бо ще не одірвали ся від народу. Ми його знаємо і він нас знає. Хіба я не так говорю, Євмене Симоновичу?

Тих. Я цього не кажу, Секлетіє Лазаровно.

Секл. Лаз. Ще б не хватало, щоб ви це сказали. От було б уже добре! *(До Зах. Наз. і Оксани)*. Я бачу, що ви мало ще людей наших знаєте. Такої надії в світі немає. От що я вам скажу. Ледачі, не-робітники, боягузи, завистливі, себелюби. А розпуста? А молодь наша? А література її? Одне сміття, порнографія, соромицьке щось. От до чого

дожила ся Україна! Почитайте наших молодих. Боже милосердний, спаси і помилуй нас! Сидко в семейнім колі читати, що вони пишуть! А живуть як! Ой, що дієть ся! Та й чого ждати від тих дітей у яких такі батьки. Які діти такі й батьки. Не хвалюсь, але за своїх дітей можу тільки Бога дякувать, що поміг мені виховать їх по людському. Бережіть ся, панно, наших молодих, ой, бережіть ся! Зкаламутья душу, забруднять оті модерністи, оті бернштейніанці всякі. (*До Зах. Наз.*). Подумайте: законний шлюб для їх то вже сором. Ну, що ви скажете! То тільки й гарно, як живуть неначе пси погані. Фу! (*Плює*).

(*Входить Кость, одягнений*).

Секл. Лаз. А що це ти, сину, ідеш кудись?

Кость. Треба, мамо, в університет, на реферат. Прошу, панове, мені вибачити, але діло перш усього.

Зах. Наз. Звичайно, звичайно. (*Прощаєть ся*).

Секл. Лаз. Та, може, воно не таке вже нагальне, то посидів би з нами?

Кость (*дивить ся на годинник*). Ох, не можу. Рівно о восьмій мушу вже бути. Бувайте здорові. (*Стискає всім руки й поспішно виходить*).

Секл. Лаз. От колись дурницями займав ся, есеком був, а тепер, слава Богу, одна наука в голові.

Гавр. Іван. Все йде, все минає, га-га!

Зах. Наз. (*задумано*). Хм! Я не думав, що тут так...

Тих. Що ж це не приходить ніхто?

Оксана. Здаєть ся, й Карпа закликано?

Тих. А як же...

Оксана (*більше до Секл. Лаз.*). Мені здаєть ся, що цей Карпо теж близько стоїть до цих модерністів? Наскільки я винесла з розмов з ним.

Секл. Лаз. О, це теж птичка? Звичайно, його можна ще направити на правильну путь. Нам треба таки слідкувати за моралю народа. Він нахватав ся всяких ідей у еседеків та инчої пакости.

Оксана (*невинно*). А чого, власне, його скрізь закликають? Цікавлять ся ним?

Секл. Лаз. Бачите, він хлопець розумний. Це що й казать. І таки освічений, хоч і робітник. Він же механіком у Михалевича на заводі. (*Оксана хитає головою, немов уже знає се*). Ну і великий вплив має на всіх робітників. От Михалевич і гріє його коло себе. А що до моралі, то й він птичка хороша, хоч і виглядає таким постником.

Тих. (*соромлячись, але симуючи себе бути галантним*): Панно Оксано! Може б ви щось заспівали нам, поки зйдуть ся люди? Дуже... приємно було б послухати вас.

Гавр. Іван. *(зупиняючись)*. От це правда! А заспівайте що небудь... Йй-богу!

Оксана. Та як я там співаю! Я не одмовляюсь, але попережаю...

Тих. Ми зарані раюємо... з вашого співу... *(Соромить ся)*.

Секл. Лаз. *(підбадьорює його поглядом)*. А звичайно, заспівайте. У вас такий пречудовий голос. Особливо гарно виходить, як ви співаєте щось з розначем.

Оксана *(підходячи до піаніно, сідає, бере кілька аккордів)*. Ну, добре. *(Співає. Дзвінок)*.

Гавр. Іван. *(хутко виходить в сінн і вертаєть ся з Кіндратом Пилиповичом)*. Е, один не злякав ся. Таки прийшов.

Кіндр. Пил. *(здоровкаючись зо всіма)*. Хто злякав ся? Я? Ого! Та ще той рачки десь лазить, хто б мене налякав. Драстуйте. Співаєте? Конспірацію розводите? А вчора? От дурноляпа! Якась псявіра пожартувала, а вони вже й пятами наживали. От би зпіймать того, хто такими жартами займаєть ся та вперіщить йому гарячих, щоб аж за десятою улицею скавчав... Та що, більше нема нікого? А де ж Харитоненко, Мищук, Сікач, воша б їм у потилицю?

Секл. Лаз. Сидять на печі та рятують Україну.

Кіндр. Пил. Молодці, різав та поров їхню маму. *(До Зах. Наз.)*. Ну, як вам подобають ся наші бернштейніанці? Га?

Зах. Наз. Нічого... Звичайно, у кожного свої дефекти...

Кіндр. Пил. Ге! То ви на своїх хуторах тільки гадаєте, що тут янголи з неба налетіли. А тут... чимсь инчим пахне.

Гавр. Іван. Часничком, га-га!

Кіндр. Пил. Именно! *(Рече)*.

Оксана й Тих. *(тихо балакають між собою)*.

Кіндр. Пил. Секлетіє Лазаровно! А чарчину тієї сякої-такої преподобної чи не піднесли б ви мені? Га? Бо я признатись, прямо з служби та й жерти хочу, як свиня.

Секл. Лаз. А чого ж? Та може, панове, ще хто небудь загусив би? Прошу до їдальні. Хай наші молоді побесіднують.

Кіндр. Пил. Ге! Як? Уже молоді?

Секл. Лаз. Молоді люди... От ви вже!

Кіндр. Пил. Так ви так і кажіть.

Оксана *(сміючись)*. Ви розчаровані?

Кіндр. Пил. А що ж? Така пара була б, що куди твоє діло.

Секл. Лаз. Прошу, панове, прошу! *(Всі, крім Окс. й Тих. виходять)*.

Окс. *(потутивши очи)*. Вам здаєть ся, дуже неприємна ця розмова?

Тих. *(почував себе дуже нїяково)*. Мені? О!.. Мені здаєть ся, що, навпаки, вам...

Окс. Ну, я провінціалка... Ви ж знаєте, що в провінції тільки те й думають, щоб вийти заміж.

Тих. О, як ви можете про себе таке говорити!

Окс. Овва! Хіба я що таке? Тільки наслухавшись таких розмов, аж страшно з мужчинами й балакати. Невже й ви такий, як та молодь про яку говорила Секлетія Лазаровна? Вибачайте я дуже мало читала ваших творів і не знаю, як ви ставитесь до цієї пакости, як каже Секлетія Лазаровна.

Тих. Я думаю... Я, розуміється, не вважаю себе авторитетом, але в своїх статтях в нашій газеті я висловив таку думку, що це хворобливість, всі ці модернізми, ці аморалізми. Словом, намул, так сказати.

Окс. І, сподіваюсь, проти цих вільних кохань, вільних шлюбів?

Тих. О, звичайно. Це престо або подлість, або наївність думати, що роблять якусь революцію вільним шлюбом.

Окс. (з чудною посмішкою). Я так і думала, що ви такий. Так, знаєте, легко помилитись в людині. (Дзвінок).

Тих. (встаючи). Це хтось з наших. Вибачайте, я на хвилинку. (Швидко виходить і вертається з Карпом.).

Окс. А! Доброго здоров'я! І ви прийшли? Ми вже думали, що вас не буде.

Карпо. Мене просила вчора Секлетія Лазаровна. А я, власне, й не знаю чого.

Окс. Ну, розуміється, до вашого авторитету прибігають. Ви знаєте, Євмене Симоновичу, добродій Карпо вважається авторитетом в поезії.

Тих. Карпо Федорович має дуже хороший смак.

Карпо (до Тих.). Ви не знаєте, за якою справою мене кликано?

Тих. Мені здається, за тією, що й всіх нас... А проте, я зараз спитаю Секлетію Лазаровну. (Худко виходить в вітальню).

Карпо (грубо до Окс.). Чого ви до мене чіпляєтесь? Що вам треба? Вас злостить, що я не визнаю ваших чар? Ну, добре. У вас чудові очі. У вас чудовий талант. Прекрасний голос, ви розумні, чарівні. Досить з вас?

Окс. (чудно). Ні, не досить.

Карпо. Ну, так що я вам зробив? Що не впадаю коло вас? Може цього ще забажалось? Але для вас нічого цінного не може бути в упаданні робітника. Ну, скажіть, що я вам зробив, чи чого ви хочете від мене? Це ж по меншій мірі чудно, що ви раз-ураз чіпляєтесь до мене. Та ще при людях. Я не хочу бути грубим, але, попереджаю, що моє терпіння може порватись.

Окс. Та що буде?

Карпо. Я не знаю, що буде, але не ручуся, що буде гарно для вас.

Окс. (*помалу серйозно*). Я вас таким ще не бачила. Вам до лица вогонь.

Карпо (*лягнувши на неї*). Ех! Панно Оксана... Знаєте, мені зда-ло ся зпочатку, що ви не така. Очевидно, город таки вплинув на вас.

Окс. А якою ж я вам здала ся зпочатку?

Карпо. Це не цікаво.

Окс. Ні, ви мені мусите сказати.

Карпо. Знаєте що: дайте мені спокій. Нам нема про що бала-кати між собою. Он у вас є кавалери більш підходящі. Це, знаєте, пах-тить такою поганою панською примхою, що аж неприємно.

Окс. (*криво посміхаючись*). Он як!

Карпо. Іменно так.

Окс. Здорово ви мене одчитали. А все таки я хочу знати, як ви про мене зпочатку думали. Може, навіть і почували що небудь? (*Вхо-дять Секл. Лаз. і Тихенький*).

Окс. (*з натиском*). Я хочу знать. Чуєте? Я прийду до вас у гості і ви скажете.

Секл. Лаз. Добрий вечір, Карпе Федоровичу! Трошки запізни-ли ся? Ну, та байдуже...

Карпо. Учора ви мені сказали прийти. Я не встиг розпитати.

Секл. Лаз. Та справи, власне, ніякої такої немає. Просто хоті-ло ся побалакати в тісній компанії про загальні справи... От ці співочі товариства. Ви як впливова людина на заводі могли б нам дещо вяс-нити... Ми, бачите, думаємо, що треба починати просто робить діло та й годі. Без всяких голосувань... Іти просто в народ і робить діло. Ваша ідея, Євмене Симоновичу.

Карпо (*позмуро*). Так вам, значить, хотілось би знати, як у нас на заводі приймуть цю ідею, чи що?

Тих. Та взагалі. Як, наприклад на предмістях... Чи є ґрунт?

Карпо. А ви підіть та подивить ся самі. (*Хмуро посміхаєть ся*).

Тих. Це само собою, це я вже рішив. Найкращий досвід це са-мому подивить ся. Але ви, як компетентна людина...

Карпо. Вибачайте, я за собою ніякої компетентности не визнаю. (*До Секл. Лаз.*). Так ніякої такої справи немає до мене?

Секл. Лаз. Особливої якоїсь немає, але може б ви згодились по-сидіти з нами, в нашій компанії. Поговоримо та й справа...

Карпо (*різко, хмуро*). Вибачайте, я вам не компанія. Бувайте здо-рові! (*Повертаєть ся й виходить*).

Секл. Лаз. Оце, нічого сказати, чемна людина (*До Окс.*). От вам наш народ! От як бачите! Що йому сказали такого, скажіть на милость?

Тих. (*насмішкувато*). Класова боротьба!

Секл. Лаз. От, от! Оце їхня класова боротьба...

Окс. Він зо всіма такий?

Секл. Лаз. Та звідки я знаю? Слава Богу, не мала діла з ними і дай Боже, й далі не мати. Скажіть, пишне та горде яке! (*З сїней хутко вбігає Дримба*).

Дримба (*поспішно заклопотано здоровкаєть ся зо всіма*). Драстуйте... Тут нема Михалевича? Був у його, не застав нікого. Жінка кудись з вашим Костем поїхали, Ася теж кудись... А я на щот співочих товариств. Між иншим, коло вашої квартири стоять два шпики.

Секл. Лаз. (*злякано*). Оце, Боже наш!

Тих. Ну, що ви?

Дримба. Накажи мене Бог. Я вже знаю. Тільки не в тім річ. А між иншим обоє дивлять ся на ваші вікна. У вас хіба зібрання? Може, з приводу співочих товариств? Так от я маю таку пропозицію. Я Михалевичу хотів, та нема дома. Зараз я балакав з двома семинаристами. Вони з охотою. Тільки, звичайно, їм треба ноти і инше. Це як, на чий щот повинно бути?

Секл. Лаз. Та чекайте, заторохкотів. Іменно, Безумная Лічність.

Дримба (*добродушно смієть ся*). Ну, говоріть. Я бачите, дуже поспішаю. Тут у мене одна справа є. Чи не знаєте ви хто, панове, де живе Сріблук чи Срібляк?

Секл. Лаз. Тю, хай вам... Та яких шпиків ви бачили?

Дримба. Звичайні шпики. Ну, шпіони і більше нічого. (*Входять Зах. Наз., Гавр. Ів. і Кіндр. Пил*).

Кіндр. Пил. Які шпіони? Га?

Дримба. Стоять коло цієї квартири. Доброго здоров'я! А вчора тільки чийсь жарт був? Жаль, що не скінчили про товариства. Це грандіозна, панове, ідея! У мене, знаєте, тут єсть гурток хлопців семинарів, так прямо хоч зараз у товариство!

Кіндр. Пил. Та підождіть ви, балабайка! Які шпіони? Де ви їх бачили?

Дримба. От чудак! Ну, он там на улиці. (*Підходить до вікон, показує*): Он стоять двоє. Під лихтарями. Бачите? (*Всі підходять до вікон, крім Оксани й Зах. Наз. Оксана з здержаною посмішкою поглядає на засмученого Зах. Наз.*).

Кіндр. Пил. Оті шморкляки?

Дримба. А що? То вони й єсть. Зараз, мабуть, поліція буде. Це вони слідають, хто куди піде. Коли нас арештовували у Ванченків, так так-само стояли під вікнами шпики, тільки їх було дванадцять чоловік.

Тих. (*з сумнівом*). Ну, дванадцять...

Дримба (*горяче*). Накажи мене Бог! От чудак! Так у лінію й стояли всі.

Тихеньк. Знаєте, панове, мені здається, що краще благорозумніше всього розійтись. Публіка все одно, видно, сьогодні не збереться. А ризкувати даремно не варто.

Кіндр. Пил. Ге! Злякав ся, хлопче?

Тих. (*образившись*). Не злякав ся, а просто благорозуміє.

Кіндр. Пил. Та я розумію, жартую.

Секл. Лаз. Та так, мабуть, панове, й зробимо. Хто зна, що то за фігури. Краще подалі од зла. Та й рішать нема чого, власне. Продо діла та й годі. Поменьше балачок, це гріх наш, що ми багато балакаємо.

Зах. Наз. Так, панове, але все таки... Якось той... Я трохи не розумію... Звичайно, я не можу судити, але мені здається, що слід би все таки якось порішити вже... Якусь таку організацію, чи як там... Думав, сьогодні щось вяснимо... А от не зійшлись.

Кіндр. Пил. Ге! Це у нас такий звичай!

Зах. Наз. Ну да, звичайно... Але все таки якось той... Ми могли б самі чи що... Час, панове, йде... (*Розтертяно розводить руками*).

Гавр. Ів. (*Хляскаючи його по плечі*). Е, не треба спішити... Не треба... Поспішиш, людей насмішиш! Зберем ся якось другим разом то й якось воно й буде. У нас, знаєте, небезпечно з цього боку. Треба трошки підождати.

Кіндр. Пил. Так, значить, по домах, панове? А різав та поров його маму, як би знав що така причина скоїть ся, пішов би прямо у трахтир чай пити! Гайда, хлопці! Підвезем москаля шпикам.

Тих. (*до Окс.*). Дозволите провести вас до дому?

Оксана. Прошу. Тільки я ж маю проводатаря, — Тата.

Тих. Мені по дорозі з вами.

Оксана. О, прошу в такому разі. Ходім, татку (*посміхається*).

Зах. Наз. (*з виразом непорозміння й суму на лиці прощається*). Бувайте здорові.

Секл. Лаз. Та ми вас сповістимо, коли зберем ся. Що ж зобиш? В такі часи живемо. А справу з співочими товариствами ми просто розпочнем тепер же. От Євмен Симонович постановив навіть цими днями походити по передмістях і подивитись, що можна зробити.

Дримба. Євмене Симоновичу! Коли, значить, співочі товариства, то я ж кажу: хоч зараз гурточок хлопців, семинарів, знаєте...

Кіндр. Пил. Добре, добре! Ходім, панове! Бувайте, не скучайте.

Гавр. Ів. Лихом не поминайте, га-га! Бувайте здоровенькі.

Прощаються ся й гості виходять.

Секл. Лаз. Панове, не зразу всі виходьте. Кідрате Пилоновичу, Іван-Федричу лишіть ся.

Кідр. Пил. (*вертаючись*). Тю, з цією балабайкою зпарували. Щоб то панну тут zostавити.

Дримба (добродушно). Ач, гевал, панну.

Кіндр. Пил. (*Жартюм замажуєть ся*). Що? „Гевал“? От як тепну, так забудете, як батька звать. Ну, ходім, чого там. Аби не купю. Тоже боятись! (*Виходять. На зустріч входить Хацкель*).

Хацкель. (*До Кін. Пил.*). Добрий вечір. (*Входячи*). Можна?

Секл. Лаз. (*Холодно церемонно*). Просимо. А що скажете доброго? Сідайте, будь ласка.

Хацкель. Що так хутко зібранє розпустили?

Секл. Лаз. Ніякого зібрання тут, добродію, не було. Ви хіба вже в шпикки поступили, що такі відомости маєте?

Хацкель. Поважаючи вашу хату, я не буду відповідати вам у вашому тоні. Я за маленькою справкою до Гаврила Івановича.

Гавр. Ів. А чим можу служити?

Хацкель. Сьогодні, смію нагадати, термін, в який ви обіцяли внести рік тому назад обіцяних сто рублів на газету. Може ви будете такі ласкаві, зараз (під росписку, звичайно) вручите мені?

Гавр. Ів. (*здивовано*). Та хіба сьогодні термін?

Хацкель. Прошу пригадати.

Гавр. Ів. Хм! Як раз так подоспіло, що... От біда, як раз у мене платежі в банк.

Секл. Лаз. Хіба так негайно вже треба?

Хацкель. Здаєть ся, добродійка самі можуть знати, що газета мусить чимсь держатись.

Секл. Лаз. Звичайно... Я не про це питаю.

Гавр. Ів. А ви 6 місяців три—чотирі не могли подождати? Га?

Хацкель. Ви знаєте, що це не примусова річ, хочете дасте, хочете ні. Як ті два рази одкладали так і третій можете одкласти. Маєте повне право зовсім нічого не дати. (*Уклоняєть ся з захованою іронією*).

Секл. Лаз. (*холодно*). Очевидячки, прийдесть ся, коли так, і в третій раз одкласти.

Хацкель (*підводить ся*). Дякуємо й за це. Коли зволите назначити в третій раз термін?

Гавр. Ів. (*сердито*). Сказано ж, місяців через три — чотирі

Хацкель (*з уклоном*). Буду мати щастє рівно через чотирі місяці прийти ще раз до вас.

Секл. Лаз. Добре. Більше нічого не маєте сказати?

Хацкель. Моя справа скінчена (*Галантно уклоняєть ся й виходить*).

Секл. Лаз. От жидова! Яке нахабство! Тон який!

Гавр. Ів. Пронизуватий Жидлик, га-га! Ходім вечерять! (*Виходять*).

ЗАВІСА

Дія 3.

Улиця передмістя. З правого боку ближче до глядачів ворота, фіртка й тин Карпового подвіря. За тином видно шматочок стіни й покрівлю будиночка. За тином у право й у ліво іде переулочок. Задня стіна уявляє картина города. Ліва стіна тин, ворота й хата баби Щепетихи. Коло воріт лави.

Зправа з переулку з'являються Оксана й Ася. Обидві одягнені по міщанськості, в хусточках. Здалеку чути гуртовий спів.

Ася (*завертаючи до Карпового двору*). Ось... Уже. Це їхній двір.

Оксана, (*зупиняючись*). Підождіть, Асю. А як Таїсі нема дома, що тоді?

Ася. Вона напевне дома. Я ж вам кажу, сьогодні неділя. (*Зазираючи в очі Оксані*). Ви хвилюєтесь, Оксаночко?

Оксана. (*Сміючись*). От маєш! Чого мені хвилюватись?

Ася. (*Горяче, благуючи*). Ні, ні, Оксаночко. Скажіть, що ви хвилюєтесь! Ну скажіть. Я ж бачу! Ви через це й вагаєтесь іти до них я знаю.

Оксана. (*Жартівливо-строго, але видно, справді, хвилюючись*). Асю! Не вигадувать! А то візьму й вернусь. То ви хвилюєтесь.

Ася. Як би я була закохана, я б таки хвилювалась!

Оксана. (*Широко розплющивши очі до неї*) Асю!!

Ася. Таки закохані! (*Уперто, горяче, навіть з нійом*). Закохані, закохані! Тільки ви ховаєте. Ви соромитесь, що закохані в робітнику.

Оксана. Ну, що ти їй скажеш?

Ася. А що, може, ні? Тільки це сором. Можете на мене сердитись скільки хочете. От я вам усе сказала. (*Боязко дивиться на Оксану*).

Оксана. (*Сміючись*). Ви, Асю, маленька хороша чудачка! І більше нічого.

Ася. Ну, нічого. Ходім!

Оксана. Чекайте... (*вдержує її*). Невже ви, справді думаете, що я соромилась би, як би покохала робітника? Я роблю таке вражіння?

Ася. Ні.

Оксана. Ну, так чого ж ви кажете?

Ася. А чого ж ви відноситеся так до Карпа?

Оксана. (*З піднятим сміхом*). А як же я відношусь? Звичайно.

Ася. Ні, не звичайно. (*Гаряче*). Ах, Оксаночку, покохайте його? Ви не знаєте, він страшно хороший! І він далеко інтелігентніший за цих ідіотів. Ах, як би це було страшенно гарно! Ви б разом оселились,

почали б організовувати школи... Я б покинула своїх буржуїв і пішла б в учительки. Ми б жили всі вкупі. Ах! так гарно було б! Я ж знаю, ви ж смієтесь тільки з наших „діячів“... Оксаночко!

Оксана. (*Смієть ся*). А що б сказала на це Секлетія Лазаровна?

Ася. (*З захватом*). Ой, уявляю! (*Перекреплює*). „Погибла ненька Україна! Порнографія подужчала... Кінець світу“... (*Обидві сміють ся*).

Ася. Оксаночко! Ну, скажіть мені, я... даю вам страшенно, страшенно честне слово! — я нікому — нікому не скажу: ви хоч трошки закохані в Карпа? Ну, скажіть.

Оксана. (*Лукаво*). Ні.

Ася. Ні трошки? Може, хоч капелюшечку? Ні?

Оксана. Ні.

Ася. (*Сумно*). Як жалко. Вам Хацкель подобаєть ся?

Оксана. Може, й Хацкель. Ну, ходім уже справді. А то ви подумаете, що я й справді боюсь вашого Карпа. (*Видно бавить ся*).

Ася. Не знаю... Хацкель мені не подобаєть ся.

Оксана. Не подобаєть ся? Хм! А, може, Тихенький більше мені подобаєть ся. Не знаю...

Ася. (*Пильно дивить ся не неї*). Ви смієтесь з мене. Правда? (*Радісно*). Вам Карпо подобаєть ся, правда?

Оксана. Та подобаєть ся, як людина. Він розумний хлопець. А от я йому то вже, здаєть ся, ніяк не подобаюсь.

Ася. Ви?! Ви можете не подобатись?!

Оксана. Ой, Боже! Неможлива така річ?

Ася. (*Важко, серйозно*). Він у вас закоханий.

Оксана. Він вам казав?

Ася. Я це знаю сама. (*Серйозно, нахмурившись*).

Оксана. Мало ж ви знаєте. Він терпить мене не може, Асю. Він мене зневажає.

Ася. Він? За що?!

Оксана. За те, що я живу у вас, що я „продалась“ панам... Ну, і годі про це. Ви страшно хороша, Асюню. Давайте я вас поцілую і більше не будемо балакати про це. Добре. (*Цілує її*). Ну, ходім. (*Хоче йти*).

Ася. (*Задумано*). Значить, він і мене зневажає? Я ж — панна.

Оксана. Ні... Вас ні. Та я це так собі сказала. Дурниці все. Тільки, Асю, ви йому нічого не кажіть. Чуєте?

Ася. Я не скажу. А скажіть, Оксаночко, як би він вас любив і ви його, ви б вийшли за його?

Оксана. Вийшла б. (*Смієть ся*).

Ася. І не вінчались би?

Оксана. А що сказала б Секлетія Лазаровна?

Ася. „Розпу - уста... Порнографія“... Ех. Ну, нічого! Нехай! Я їм покажу, як без примусу можна любить все життя одного. Ах, як би тільки скоріше покохати когось!

Оксана. (*Смієть ся*). Спеціально, щоб показати їм?

Ася. Спеціально! Навмисне навіть оселилась би з ним на тій самій улиці, де Секлетія Лазаровна! І гуляла б з „полюбовником“ під її вікнами! От тобі! Фу, лицеміри прокляті! Ой, Оксаночко, як мені хочеться втікти од них! От як би ви покохали Карпа!.. Ви б мені позичили грошей скінчити гімназію?

Оксана. (*Вдивляючись вліво*). Асю!. Дивіть ся: Євмен Сименович Тихенький.

Ася. (*Живо повертаючись*). Їй богу, він! Це він в народ іде! (*Обидві прискають сміхом*). Їй - богу, в народ. Дивіть ся, як задер голову й роздивляється ся.

Оксана. А в руках книжечка. Записує „нравы и обычаи“.

Ася. Завтра напише учену книгу: „Як живуть люди на Червоній-Балці“. Іде сюди.

Оксана. Ходім. Я не хочу стрічатись з ним.

Ася. Підождіть. Подивимось ще. Він же сліпий, на два кроки нікого не пізнає. Не побачить. Дивіть ся: слухає як співають. Ах, це ж він організує співочі товариства! Ой, я страшно хотіла б послухати, як він балакатиме з „народом“. Та аж сюди забрався. Храбрый.

Оксана. Ходім... Іде сюди.

Ася. Та їй богу не пізнає, хоч під самим носом пройдемо коло його.

Оксана. Ні, ні. Він мені страшенно й так надокучив всі ці дні.

Ася. Він ревнує вас до Хацкеля. А Хацкель до його. Ідіоти!

Оксана. Тільки як Таїсі нема дома, я не зайду. Ви, Асю, ідіть уперед і викличте Таїсю.

Ася. Я постукаю в клямку, вона вибіжить. Я так иноді роблю. (*Підходять до воріт. Ася клацає клямкою од фіртки*).

Оксана. Може вийти Карпо.

Ася. Ну, так що? Скажем, щоб покликав Таїсю та й усе. Важність яка!.. Оксаночку. А Захар Назарович нічого не мав би проти того, щоб ви поженились з Карпом?

Оксана. Асю! Ви — страшенна сваха!

Ася. (*Клацаючи*). Ні, ви не вигручуйтесь. Нехай, я сваха, а ви скажіть.

Оксана. Захар Назарович не може нічого мати проти того, що добре. Тільки йому страшенно хочеться, щоб я мала собі мужа — письменника. Це — його мрія.

Ася. Хіба ви не можете писать віршів, кохаючи не письменника?
Оксана. (*Посміхаючись*). Хацкель — його ідеал.

Ася. (*Злякано*). Та не може бути?

Оксана. Це — ідеал ідейности, свободних поглядів, розуму і так далі.

Ася. Господи! Який же... чудака Захар Назарович!.. (*Виходить Таїся*).

Ася. Драстуйте. Ми до вас в гості.

Таїся. (*Засоромившись*). Драстуйте. Я думаю, хто то клацає... Заходьте в хату... От не ждала!

Оксана. Ми не надовго...

Ася. А Карпо дома?

Таїся. Ні, нема. Десь ще зранку пішов, повинен скоро бути.

Оксана. (*Озираючись, бачить Тихенького, який дуже помалу з книжечкою в руці виходить зліва*). Тихенький! Ховаймо ся!

Ася. І прямо сюди йде!..

Таїся. Хто то?

Ася. Та Тихенький же! Славно звісний український учений, що написав „як живуть люди у Зеландії“. Тепер ходять і напише „як живуть люди на Червоній-Балці“. Не бійтесь, він не побачить, сліпий же.

Оксана. (*Затягуючи їх у двір*). Я боюсь, ідїть сюди.

Таїся. Можна через тин дивитись.

Ася. Можна? Ах, чудесно! (*Ховають ся й через якийсь мент над тинном виставляють ся їхні голови, що сліdkують за Тихеньким*).

Тихенький. (*Жмурячись, озираєть ся на всі боки й прислухаєть ся назад де весь час чути спів, що все білми і білми наближаєть ся*).

Ася. (*Тихо*). Цікаво, про що він там записав. Мабуть про те, що на Червоній-Балці люди ходять до гори головою і пятами назад. А вода мокра і на улицах тини й ворота.

Оксана. А на тинах дівчата.

Ася. Е, як би він побачив це, він би тут би з дивування й душу Богу оддав би. Або сказав би, що це страшно неморально... Слухає, як співають.

Таїся. Це наші хлопці.

Ася. І Півник там єсть?

Таїся. (*Засоромившись*). А я знаю?

Ася. От як би вони сюди прийшли. Ми б тут підслухали.

Оксана. Мабуть, і Карпо з ними?

Таїся. Не знаю. Може й з ними.

Оксана. Хіба він любить співать?

Таїся. Ого! Колись так первий був. Тепер трохи менше...

Ася. Дивіть си, дивіть ся, Тихенький зупинив ся. Щось пише. *(Зліва виходить пурт хлопців робітників і дівчат співаючи. У деяких балабайки. Сенька з гармонією. Ідуть до Карпових воріт. Півник попереду)*

Оксана. Ідуть сюди. Ховаймося. *(Ховають ся)*.

(Хлопці, підходячи, озираться з цікавістю на Тихенького — Той похочає з нерішучим виглядом).

Півник. *(Присадкуватий парубок, з енергічним, веселим лицем, підходить до воріт і клацає клямкою. Гукає)*. Карпе! Гей, Карпе!

Сенька. *(Білявий. з тонкими губами і непорочним лицем)*. Хлопці! Це китайський імператор інкогніто гуляє по своєму царству.

Голос: Це — Україна, а не китайське царство!

Півник. Щось він дуже схожий на тих, що при поліції труть ся.

Голос. Що йому треба тут?

Півник. *(Клацає)*.

Таїся. *(Очиняючи трохи фіртку й напів висовуючись)*.

Півник. Ах, наше вам! Приятное сновіденіє. Не ожидад.

Таїся. Вам Карпа? Нема дома.

Півник. *(Простягаючи руку)*. Та драстуйте ж. Нема Карпа? Жаль. Ну, так ми заберем вас за його.

Таїся. Е, я не можу. Пустіть.

Сенька. Півник! Не пускай. Раз щасте попалось у руки, держи не пускай! Товаришко! За вооруженное сопротивление пойдёте на три года под разстрел! *(Гра на гармонії)*.

Таїся. Їй Богу ж не можу. От же їй Богу!

Півник. Е, щось тут. Може якийсь китайський принц у гості прийшов? Бо тут лазять якісь фрасри.

Таїся. Е-ге, принц. Пустіть.

Півник. *(Хоче очинити фіртку)*. А ну я подивлюсь.

Таїся. Не можна, їй Богу ж не можна.

Півник. *(Хоче силою очинити)*. Е, тут щось таке... Гей, хлопці, та там хтось держить. А ну на поміч! *(Підбігають ще хлопці, напинають з сміхом плечима, фіртка очиняється)*.

Півник. *(Ускочивши в двір виглядає)*. Гей, братці та тут ціла кавалькада! *(Чути його голос)*. Моє поштеніце!

Голос Асі. А ви чого насильно йдете, коли вам говорять, що не можна?

Голос Півника. Звиніть, таке сновіденіє. Може б ви до нас пожалували? *(Виходить)*. Не бойте ся, ми люди смиріні.

Ася. *(Виходячи юрдо)*. Ми й не боїмось. Подумаєш... *(Озирається на Оксану й прискає сміхом)*.

Оксана. *(Спокійно посміхається й спірається об одвірток)*.

Таїся. *(До Півника)*. Фу, як славно!

Півник. Будьте снісходітельні. Ми ж не думали, що там дамская кавалькада заховала ся.

Сенька. *(Галантно з серйозним лицем скидає картуза)*. Очень приятно познакомитьця. Капельмейстер двора Его Імператорського Височества — граф Нехай - Так. *(Серед компанії сміх)*.

Ася. А ну заграйте щось.

Півник. А вони ще й по нашому балакають.

Ася. *(Гордо)*. Ми — Українки.

Півник. Отто щастє привалило, братці! Та може й співаєте по українському?

Ася. І співаємо. А ось ця... дівчина *(показує на Оксану)* як би заспівала вам, так ви б.. *(не знає що сказати)* не були б такими грубіянами.

Оксана. *(З тою ж усмішкою)*. Слухайте її. Що то за панок там ходить? *(Киває на Тихенького. Всі озирують ся)*.

Сенька. Єто один челаєк, которий шукаєть учорашнього дня.

Голоси: Або чогось инчого.

Голоси: Покликать його сюди та розпитать.

Оксана. Ні, ні хай йому. Не треба. Краще щось заспівайте. Ви так славно співали.

Півник. А ви чули?

Оксана. Чули.

Сенька. Ми співать не вміємо, тільки танцюємо.

Ася. Ну, так затанцюйте. Ах, затанцюйте! Козачка! *(Сміх в юрбі)*.

Ася. Чого ви смієтесь? Як би я вміла я б цілий день танцювала козака. Ось ця дівчина вміє, попросіть її. Оксаночко, затанцюйте!

Оксана. Асю, ну, що ви?

Ася. Ну, так що? Що тут такого? От подумаєш!

Півник. Е, як так, то Сенька жарь „Дудочки“! *(до Оксани)*. А ну, баришня, виходьте! *(Сенька грає)*.

Півник *(починаючи танцювать до Оксани)*. А ну, чи вмієте? Ех, ха! Ну?

Оксана *(раптом поводить плечима й з тою ж посмішкою виступає в танець)*.

Ася. *(Лясаючи в долоні)*. Ой, гарно! Ой, гарно! Оксаночко, швидче, швидче! Ах, чудово!

Сенька. Жарьте й ви!

Ася. Ах, я не вмію!

Сенька. А ви без уміння!

Ася. Ні, так не можна. *(На рі виходить Тихенький)*.

Оксана. *(Зобачивши його зупиняєть ся, іде до фіртки)*. Знов той субект! Чого йому треба? *(Всі озирують ся)*.

Сенька. Йому теж хочеться танцювати.

Ася. От як раз такий! Ха-ха-ха!

Голоси: Та що йому треба тут? (*Тихенький засоромлений увагою всіх іде знов у ліво й зникає. З свого двору виходить Щепетиха й прямує до ґурту*).

Півник. Їй богу, хлопці, цей субект починає мене інтересувати.

Сенька. А ти піди побалакай з ним. (*Ася, Оксана й Таїся шопочуться й сміються*).

Півник. Бабо Щепетихо! Чи не до вас оттой фендрик оттут залицяєтьсяся?

Щепетиха. (*Похмуро озирається, сама іде поамалу хворими ногами*). Де? Який фендрик?

Сенька. Сховався вже, як побачив вас. Застидався.

Щепетиха. Меліть чорт-зна що.. А ну котрий з вас, ідіть допоможіть бабі ночви знести. Моїх повіяло на ті чортячі співи. І в неділю анциболоти спокою не дадуть.

Півник. Які співи?

Щепетиха. Та які. Михалевич же завів співи по неділях, бодай йому в середині звело.

Півник. (*підморює до Сеньки*) А-а! Співочі товариства?

Щепетиха. Та ото-ж, товариства. Мало того, що жили тобі витягує цілий тиждень, на-тобі ще в празник співають іди. Добре йому годованому виспівувати а тут от нема кому й підсобити. Хіба цими руками щось зробиш? Одрубати та викинути. А ну, котрий охочий.

Оксана. Та робітники ж, бабо, кажуть, самі хочать?

Щепетиха. Щоб їхнім ворогам так дихать хотілось, як вони хочать. З чого б то вони хотіли оттих співів? Кому то воно треба?

Голос з юрби: А ви ж, бабо, самі подавали голос за співоче товариство, як управляючий питає. (*Сміх*).

Щепетиха. (*Сердито*) „Подавали!“ А ти розумний там... „Подавали“. А ну не подай; то й побачиш...

Півник. Так це Мотря й Сидорка співають тепер? (*Сміх*).

Щепетиха. Щоб тим панам уже в печінках співало. Мало їм, що деруть з тебе, ще й співай. А бодай вам так весело хліб їсти, як нам співають. Ироди нехристиянські!

Сенька. Вони, бабо, християне, що ви кажете. А Михалевич такий божественний, що йому вийшов циркуляр живим на небо їхати.

Півник. У вагоні першого класа.

Щепетиха. Щоб він з розуму зїхав... Ну та який хоче допомогти?

Голоси: Та всі! Та ось я... Та й я...

Щепетиха. Та двох буде... Куди всі лізете. В баби й добра такого нема, щоб усім нести. (*Іде*).

Півник. Бувайте здорові, бабуню.

Щепетиха. Оставайтесь здорові.

(Зправа з'являється Карпо. На порозі зупиняється й вдивляється до Тихенького).

Оксана. (зобачивши його, штовхає Асю й говорить до всіх). Ну прощайте, ми вже підемо у хату. (Ховаються у двір. Таїса за ними).

Півник. Оттакої! А куди ж ви? Тю!

Сенька. Що їх укусило?

Голоси: А он і Карпо.

Півник. А, Карпушка! Де був? А ми тебе шукаємо. На співочих товариствах?

Карпо. (здоровуючись зо всіма, весело). А то ж. Співали. А ви ж чого не приходили? Весело.

Півник. Та ну? Весело!

Карпо. Та де в чорта. Ідіотство, розуміється. Мучать тільки людей.

Півник. Тут Щепетиха тільки що так одчитувала Михалевича.

Сенька. А які, брат, кралі до тебе в гості прийшли!

Карпо. Які кралі?

Сенька. А он там у дворі в тебе. Подивись.

Карпо. (Скривившись) А ну їх! До сестри прийшли чи що?

Півник. Еге ж. Там одна, брат, просто королева.

Карпо. А ну їх, цих королів!

Дівочий голос: У його своя королева єсть!

Карпо. (в той бік) Ой, невже? А ви бачили?

Голос. Як почав до панів ходити, так з нами й гуляти не хоче.

Сенька. Нічого. Як женить ся та вистроїть свій завод так зате нас дурно на роботу пускати буде. Правда? (Сміх).

Карпо. (Сміючись). Ні, я вас тоді, каналії, всіх в співочі товариства! (Тихенький з'являється на розі).

Дівочий голос: О, знов цей фендрик! (Всі озирються).

Півник. (до Карпа) Знаєш, лазить тут уже цілий день.

Карпо. Що ж йому треба?

Сенька. Мабуть, з нашими баришнями потанцювати хоче.

Карпо. Я знаєте що?.. Я між инчим цього панка знаю. І він мене. Він теж з співочого товариства. Знаєте що, давайте трошки пугаємо його... (Сміх) Здається, він хоче підійти сюди. Я сховуюсь, а ви прийміть його. А потім припугніть, що він революціонер і хоче вас агітувати. (Сміх).

Голоси: А ну! А ну!

„ А дивіть ся, він справді йде сюди.

„ Ховай ся Карпе.

Карпо. *(сїдає на лаву)* Станьте так, щоб мене невидно було. *(Його обступаютъ. З-за тину обережно визирають голови Оксани, Асї й Тайсї).*

Тихенький. *(черішуче підходить до курту).* Доброго здоров'я. *(Дівчата пирскають).*

Сенька. *(важно)* Драсте й вам.

Тихенький. *(конфузливо придивляється до всіх).*

Півник. А што скажете порадоного?

Тихенький. Я чув, як ви співали і... хотїв вас спитать, чи то українська пісня...

Сенька. Єта? *(Грає на гармонїї й співає):* „Йех, не тїрзайте грудь мою бальную“... Самая настоящая українська.

Тихенький. Ні, вибачайте, це не українська. Це — руська.

Сенька. Ах, обшиб ся. Вот ета: „Високая могила, где міленькій лежить...“ Єта?

Тих. Ні, ні... Українську *(пояснює)* Українська, значить — малоросійська... От ви тут якусь співали...

Сенька. А, малоросійську. Федька, какую ми, малоросійську співали?

Півник. „Веють ветри, веють буйни“...

Сенька. Верно! Это самая настоящая...

Тих. Тільки ви не правильно говорите не „веють ветри“, а „віють вітри, віють буйні...“ Ви ж самі Українці?

Сенька. Нет, ми — малороси. *(Сміх).*

Тихеньк. Це все одно...

Сенька. А-а... Ну, скажіть пожаласта. А ви ж самі хто такой? ни з Немців часом?

Тих. Ні, я теж Українець.

Сенька. Значить, вроді как родичі, через улицю навприсядки? *(Сміх).*

Півник. Так ви тим і занімаєтесь, що слухаєте песні на улицах?

Тих. Ні, я так тільки. Я гуляв і почув, як ви співаєте.

Півик. Гм? Так. А чого ж ви тут гуляєте?

Тих. Та так... Тут гарно...

Сенька. *(пояснююче до Півника)* Вроде, значить, как на бульварі. *(Пирсканне).*

Тих. Може, ви недовольні, що я підійшов, так вибачайте...

Сенька. Нет, ми очень довольні.

Півник. І ви тут уже давненько гуляєте.

Т и х. Та довгенько... А чом ви українських струментів не заведете собі та граєте на кацапських балабайках?

С е н ь к а. А які ж то українські?.. Медніє труби?

Т и х. Ні... От єсть бандури..., кобзи... Цьому можна дуже легко навчитись... Тут єсть такі співочі товариства... Там могли б навчить вас...

С е н ь к а. Слїш, Федька? От нада сказать бабі Щепетисї, она дуже хотїла пустунить туди... (Смїх).

П і в н и к. Єто такая організація чи що?

Т и х. Ну-да... Коли-хочете, я можу вам сказать адресу, куди прийти.

П і в н и к. Умгу!.. Он як? Хорошо... Ну, так пожалуйста з нами тепер в поліцію.

Т и х. Як? Для чого?

П і в н и к. (До всіх) Чого регочете? Єто — революціонер. В поліцію його. Бач, — в організацію кличе.

Т и х. (Злякано) Позвольте! Це організація така, що...

С е н ь к а. (встаючи строго) Нет, голубчик, попал ся. Ми вже давно подмічаєм, що ви хочете нам прокламації подкинуть.

Т и х. (Все більше лякаючись) Які прокламації? Я ніяких прокламацій...

П і в н и к. Ну, нічого, там в поліції розберуть. Беріть його, хлопці, та щоб не утік.

Т и х. (Одсовуючись назад) Позвольте, господа.. Это недоразумїніе... Я никаких прокламацій вамъ не давалъ. Я — совсѣмъ не революціонер... Я только хотѣлъ вамъ...

С е н ь к а. Стойте хлопці. Он умеет і по руському говорить.

П і в н и к. А-а! Он як? Беріть хлопці!

Т и х. Господа! Это странно... Вѣдь вы не поняли меня... Если вамъ не нравится, а могу уйти, но при чемъ тут полиція?

П і в н и к. (беручи його під руку) Нічого, ми там побачимо. Беріть. Ходім! (Другі беруть під руку й всі рушають. Ті що позаду сміють ся).

С е н ь к а (грає мари).

Т и х. (Щось гаряче говорить, але за голоном не чує його. З двору реготом вибігають Ася, Таїся й з ними тихо виходить Оксана).

А с я. (Підбігає до Карпа в захватї) Ой, чудесно як! Я страшно рада! Ха-ха-ха!

К а р п о. (здивований) А ви де взялись? панна Оксана?

А с я. А ми вже давно тут. І все чули.

К а р п о. (здоровкаючись з нею й Оксаною). Там, у дворі?

А с я. А тож! Ви чудесно зробили! А яка прелесть цей Сенька.

Оксана. Вони його випустять?

Карпо. Не бійтесь, випустять. Трошки тільки зібють охоту від співочих товариств. Можете не турбуватись.

Оксана. Ох, ні, я серйозно боюсь, щоб вони йому не зробили чогось злого.

Ася (*горяче*). І нічого подібного. І зовсім ви не бійтесь! І чого ви приставляєте ся, Оксано? Ви ж самі сміялись і радіди, як повели його. Фу, негарно! Це вона, щоб зробити вам досадно.

Окс. (*смієть ся*). Асю!

Ася. А що, неправда?

Карпо. Я цілком вірю, що панна Оксана боїть ся за свого... знайомого. Але я запевняю, що йому нічого злого не буде. Таїсю! Віжи скажи Півнику, щоб пустили його.

Ася. І я з вами, Таїсю! (*Обидві біжать до курту, який зупинив ся, оточивши Тих.*).

Карпо. Коли ви так боїтесь, то можете й самі піти й визволить його.

Оксана. Я вже не боюсь. А бачите, я прийшла таки в гості до вас? Не проженете?

Карпо. Я не маю такого звичаю...

Оксана. І знаєте за чим? Ви колись мені обіцяли, що скажете, як про мене раніше думали.

Карпо (*здивовано*). Я обіцяв? Це ви самі казали...

Окс. Ах, це я сама. Ну, все одно.

Карпо. А вам це дуже хочеть ся знать?

Оксана. Дуже.

Карпо. Через що?

Оксана. Так. Треба.

Карпо (*з чудною посмішкою*). Ну, добре. Коли ви так дуже хочете... Ну, так я думав, що у вас є те, що єсть у селян.

Оксана. Се-б-то?

Карпо. Се-б-то, страданне і бажання вирватись з його.

Оксана. А...?

Карпо. А його у вас уже немає. Єсть панське кисле каяття. От і все.

Оксана. Чекайте. А ви самі не маєте діла з панами? Ви у них не буваєте?

Карпо. Я беру у них книжки читать. І слухаю, що вони говорять.

Оксана. Я теж слухаю.

Карпо. І співочі товариства організуєте.

Оксана (*гнівно*). Неправда! Я була дурна, послухала тата й приїхала сюда, але ми ніколи не збирали співочі товариства організовувати. Це ви їх піддержували!

Карпо. Я? Коли?

Оксана. А коли питались у вашого авторитета, хіба ви не ска-
зали, що „це, звичайно, хороша ідея“.

Карпо. Я не хотів просто балакати і щоб одчепитись...

Оксана. Ну, а я навіть цього не говорила. І ви не маєте права
так про мене.. Але все одно... Раз ви так думаєте, слова не помо-
жуть. Асю!

Карпо. Мені здавалось, що ви... цілком на боці цих... співочих
компаній...

Оксана. Хіба я сліпа і не бачу, що це компанія? Це тільки та-
тові вони ще можуть здаватись героями.

Карпо. Потім... ви зо мною поводитись останній час як з ворогом.

Оксана. Ніхто з вами так не поведився. Це ви зволіли завжди
критично подивлятись на мене і мало не з призирством дивитись на мене.

Карпо (*вражено*). Я??

Оксана. А хто? Чого ви зо мною завжди такий церемонний, на-
бурмосений? З своїма товаришами ви зовсім инчий.

Карпо. Я... право... Чекайте... Я перш усього, думав, що вам...
ну, неінтересно зо мною.

Оксана. Неправда! Ви навмисне тікали, як я вас кликала.

Карпо. Я тікав бо ви сміялись з мене.

Оксана. Ах, я сміялась з його! Бідний! Ну, так я більше вже
не буду сміятись, не бійтесь, я виїжджаю звідси.

Карпо (*живо*). Зовсім?

Оксана (*ніби байдуже*). Цілком. Як тато собі хоче, а я або на
курси поїду або в учительки піду. Можете бути спокійні тепер.

Карпо. Хм!.. А куди ж всі ті гроші, що збирались на школи?

Оксана. А мені яке діло! Це не мої гроші. Я татови ражу са-
мому збудувати дві-три школи і заспокоїтись, коли йому муляють ці
гроші. Він упіраєть ся.

Карпо (*тихо*). І ми ніколи не побачимось більше?

Оксана (*з зхвилюваним сміхом*). Мені здасть ся, ви повинні
тільки радіти.

Карпо. (*хвилюєть ся*) Радіти нема чого.

Оксана. Не буду більше сміятись з вас. (*Раптом*). Ех, ви! Смія-
лась я з його! Ну, бувайте! Хлопці вже вертають ся. Треба йти до дому.

Карпо. Зайдіть на часинку до нас.

Оксана. Дуже хочете?

Карпо. Дуже.

Оксана. Добре. А лаяти мене більше не будете? (*Дивить ся
на його*).

Карпо. Ех! (*Крутить головою. Входять у двір*).

Ася (*біжучи поперед усіх з сміхом*) Оксано! Оксано!

Таїся (*за нею*). Асю! А він, здається, впізнав зас...

Ася (*зупиняючись*). Хто? Оттой сліпак? Пфі! Він од страху батька рідного не впізнав би. Ой, от сміху буде! Ха-ха-ха! Боже, який жалкий! „Революціонер“ „Извините, если не пранить ся“... Ха-ха-ха! От тепер напише, як живуть люди на Червоній Балці! (*Хлопці з сміхом підходять*).

Сенька (*граючи на гармонії*). От так малоросійськія пісні!

Голоси: От знатиме, як співочі товариства закладать!

— Аж окуляри загубив!

Півник. Карпо! Карпо! А куди ж він пропав?

Ася. Оксано! (*Підбігає до фіртки, але зараз же одкидаєть ся назад і зачинає фіртку*).

Півник. А! Наші баришні знов появили ся? Бачили, як ми провозжали нашого фендрика?

Ася. (*змішано*). Бачили... Смішний... Ви Карпа кличете? (*Голосно*): Оксано! Ходім до-до-о-му! (*Очиняєть ся фіртка й виходить Оксана, за нею Карпо. Обое не то засоромлені, не то сяють*).

Оксана (*швидко до Таїсі*). Прощайте, Таїсю... Треба йти. Ходім, Асю. Карпо (*швидко до неї, немов задавши*). А коли? Сьогодні?

Оксана. Сьогодні.

Ася (*хапає її за руки, зазирає в очи шопоче*). Оксаночко! Я бачила!.. Я над... над - надзвичайно рада!!

Оксана. Не гарно підглядать!

Ася. Я ж ненавмисне.

Сенька. А куди ж ви, баришні? От тобі маєш! А ще раз потанцювать.

Ася (*озираючись*). Прощайте. Нема коли. До побачення, Карпо! Я вас люблю! (*Всі регочуть*).

Ася (*смієть ся до всіх*): А вас ні!

Голоси: От тобі й Карпо!

— Браво!

— Полюбіть і мене!

Сенька: А що? Я не казав, що він уже собі десь виходив?

Карпо. Хлопці! Ставлю пива на всіх!

Голоси: Тю-у! Урра!

— А коли весілля?

— Заручини? А яка саме?

Сенька (*грає*) Йех, кину кужіль на полицю

Сама піду на улицу“.

Починає танцювати, обнявши Карпа.

ЗАВІСА.

ДІЯ IV.

Вітальня у Кендюхів.

Зах. Наз. (*неприємно зхвилюваний, швидко ходить по хаті, за ним з запобігливим співчуваючим поглядом Секлетія Лазоровна.*

Зах. Наз. Не сподівався!.. Не сподівався!

Секл. Лаз. Та від таких людей, звичайно, нічого доброго сподіватись і не можна було. Може вони чимсь образили вас? Це у них легко.

Зах. Наз. Ні, ні... Вибачайте, Секлетія Лазоровно, я нічого сказати не можу. Це така річ... Мене це не торкаєть ся, але... але мені неприємно тепер оставать ся у них...

Секл. Лаз. Господи! Та я ж вам скільки раз кажу: переходьте до нас. Тут вам і спокій і привіт... І все ж таки у своїх, своя й мова. А там одна ота кацапка...

Зах. Наз. Дуже дякую... Дуже дякую... Але ми мабуть, швидко поїдемо... Ми може, переїдемо в отель.

Секл. Лаз. (*образившись*). А, коли ви нас цураєтесь і отель для вас краще нашої оселі, то ми не сміємо.

Зах. Наз. Вибачайте, Секлетіє Лазоровно! Я тільки боюсь, що ми вас стіснимо...

Секл. Лаз. Для нас буде тільки велика радість...

Зах. Наз. Я не знаю ще...

Секл. Лаз. (*Підходячи до вікна*). О! От як раз і панна Оксана йде... З Хацкельом.

Зах. Наз. (*Живо підходить*). Можна одчинить вікно?

Секл. Лаз. Прощу, прошу. (*Одчиняє вікно*).

Зах. Наз. (*Гукає* :) Саню!.. Саню!.. На хвилинку... Дуже треба... Драстуйте, Самійло Григороничу... Нічого, спасибі, так собі... (*Одходить од вікна*).

Секл. Лаз. Треба піти одчинити... Так ви сьогодні ж, зараз і переходьте до нас. Я скажу прибрати вам кімнати... Дуже дуже, раді будемо вам...

Зах. Наз. (*Неуважно заклопотано*). Дякую... Дякую...

Секл. Лаз. І дякувать нема за що? Хіба ми не рідні? Я Саню всею душею люблю. (*Іде в сніи й вертаєть ся з Оксаною*).

Окс. (*Тривожно*). Що таке, таточку? Чого ти такий?

Зах. Наз. Так, нічого... Маю тобі де-що сказати... Ти не дуже занята?

Окс. Ні... Кавалер може подождати...

Сек. Лаз. Так ви собі тут говоріть, а я іду кімнату вам прибірати.

Зах. Наз. Дякую, дякую. (*Секл. Лаз. виходить*).

Окс. Які кімнати? На віщо?

Зах. Наз. (*Миєть ся*). Та, знаєш, я хочу переїхать од Михалевичів.

Окс. Через що? Що трапилось?

Зах. Наз. Та бачиш, дитинко... Тільки ти не хвилюй ся.. Чи то я сам хвилююся? Ну, та нічого... Власне, нічого такого й не сталося... Тільки якось мене це вдарило... Знаєш, як от буває несподівано щось ударить... Хм!

Окс. Та що ж таке, татуню? Знов видурили у вас грошей?

Зах. Наз. А-а, як ти можеш так говорити, Саню! А, як негарно! Ніхто в мене не видурює. Даю, бо хочу...

Окс. Ну, добре... Але що ж таке?

Зах. Наз. Тут більше, так сказати, морального чи що... характеру... Власне, то не моє діло.

Окс. Ах, татку! Та говори ж уже!

Зах. Нар. (*Озираючись*). Ну, той... Ну, я бачив... Я помітив, що Ксенія Андріївна... зражує своєму чоловікови...

Окс. (*Спокійно з посмішкою*). Тай годі?

Зах. Наз. (*Обурено*). Як-то „та й годі“? Як-то „та й годі“! Оце маєш! Оце хороша штука! Отакому чоловікови! Та ти подумай... Та що говориш? Ну, знаєш, ти тут набралась духу... Та то, по твоєму нічого?

Окс. Татуську! Перш усього, „не хвилюй ся“!

Зах. Наз. Та як „не хвилюй ся“!

Окс. Чекай. Ти цього міг ждати від них.

Зах. Наз. Від кого? Та що ти?! Ксенія Андріївна? Та ти подумай, що вона говорила про таке? Як же ж вона сама ганьбила розпущу, свободну любов і все...

Окс. Ха-ха-ха! Бідний Татусіку!

Зах. Наз. Та постій!.. Знаєш, я нечаянно все підслухував... Я сижу собі в столовій і читаю. От так скажем, як оце... Двері трошки очиняні в вітальню.. Ну, сижу читаю... Коли чую щось увійшло... У вітальню... Балакають. Ну, балакають, то й хай собі. Чую, один голос Ксенії Андріївни, а другий чийсь чужий, чоловічий. Ну, нічого... думаю,

побачать мене то й замовкнуть... Коли це чую на „ти“... А далі обнялись, цілують ся... Та так, що... Ну, та про це тобі рано ще... А потім ще щось таке про мене чогось... Я вже не пам'ятаю що, але ніколи не сподівався, що вона може так погано говорити про мене. А в очі ж таке говорила...

Окс. Що ж саме?

Зах. Наз. А, хто його зна! Ну, щось вроді того, що я старий дурень і що Анатолій Олександрович тепер возить ся зо мною... Щось оттаке... Та так мені це все гидко стало, що я не пам'ятаю, як вийшов звідти... Тай утік сюди...

Окс. А хто такий той, що з нею був?

Зах. Наз. Не знаю... Бачив тільки, що на йому білий костюм в пасочках і біла шляпа з такою широкою жовто-синьою стьожкою... Чогось це мені кинулось в очі. А стояв до мене спиною... Не бачив лиця... От таке!.. Та так мене це... Ах, не сподівався ся!.. Ну, ти подумай..

Окс. Знаєш що, татусю, хай їм біс... Давай собі поїдемо. У нас зовсім інші інтереси, ніж у них... Їм ніколи з нами возить ся.

Зах. Наз. Що ніколи? Чого ніколи?

Окс. Ну, ти дивись, ми цілий місяць тут сидимо й нічого не вияснилось...

Зах. Наз. А хто винен? Ну? Ніколи? Зберуть ся й розбігають ся... От ніколи... І нічого не добеш ся...

Окс. (З посмішкою). А коли ж ти добеш ся!

Зах. Наз. А от візьму покину Михалевича й поведу діло тільки з цією партією... От і добюсь. Жаль тільки що прийдець ся розстатись з Хацькельом. Прекрасний чоловік! З ним можна діло мати. З Жидів все таки. Розумні люди. От би тобі такого мужа! Я щиро кажу. На, дав би йому в руки всі гроші, роби що хочеш і дайте мені спокій. І був би спокійний, що діло моє буде зроблено.

Окс. Так чого ж? Давай та й заспокой ся.

Зах. Наз. А ти?

Окс. Що я?

Зах. Наз. А ти як? згодна?.. Він тобі подобаєть ся?

Окс. Хм! Я тільки що почала з ним одну цікаву розмову. Мені дуже хотіло ся-б, щоб ти послухав її... Хочеш я його закличу, а ти посидь у ідальні й послухай. Ще одну розмову, ха-ха-ха!

Зах. Наз. Яка-ж то розмова?

Окс. Ну, от послухай... Я навіть дуже цього хочу. Добре?.. Я його покличу...

Зах. Наз. Чекай, чекай!.. Що-ж то таке погане чи що?

Окс. Ні, як на чий погляд... Ну, я кличу.

Зах. Наз. (*Злякано*). Та чекай!.. От такої... Та ти мені скажи, що за розмова. Не можна-ж так.

Окс. Ні, не скажу. Послухай сам. Ти все одно мені нічого не віриш про їх. Ну, так послухай сам... Ну? Кликати?

Зах. Наз. От уялась!.. Покликати... Я не маю часу слухати всякі розмови, буде з мене. Я зараз буду писати листа Анатолію Олександровичу, що уходимо од його.

Окс. Чудесно. Он маєш чернило, перо... Папер є?

Зах. Наз. (*Мнеть ся*). Та я, власне, вже написав... Я хотів сказати, перевірить хочу... (*Биймає з кишені листа*). От послухай...

Окс. А ну...

Зах. Наз. (*Читає*). „Шановний добродію, Анатолію Олександровичу! Не маючи спромоги вияснити вам причин, я мушу сповістити вас, що не можу більше користувати ся вашою гостинністю“.... — Розумієш, я ж не можу йому сказати, що бачив, як його жінка... Це не моє діло...

Оксана. Ну певно, я розумію...

Зах. Наз. „Прощу не бути за це на мене в претензії, так само як і за те, що справу з організацією шкіль по Україні з вами перериваю“. — Розумієш, я не можу більше так. Коли вони з мене сміються, то чого ж я буду? Потім все це у них страшно мляво. Я не можу... Вони всі боять ся чогось, якісь такі. Я не можу... Я не сужу їх, але в мене другий характер... Інчий темперамент, так сказати...

Оксана. Так, так... Далі?

Зах. Наз. „З вами перериваю... Що до грошей, які ви взяли у мене на організацію співочих товариств, то прошу їх передати в руки пані Добросердечної Захар Пилипенко“. От і все... Сухо й різко, правда? Га? Занадто сухо, правда? Ти не думаєш?

Оксана. Ні, чого ж... Не можеш же ти делікатничати в такій справі.

Зах. Наз. Так, так. Я теж так думав... Так, думаєш, можна одіслать в такій формі?

Оксана. Розуміть ся. Тільки, мені здається, що він страшно образить ся й буде допитуватись, через що покинули його.

Зах. Наз. Я теж так думаю... Я теж так думаю. Але не можу ж я йому сказати... Потім мені самому здавалось, що він трохи нещирий зо мною. Може, я помиляв ся, але це все ж таки...

Оксана (*весело*). Одіслать! Він, мабуть, зараз же прибіжить сюди. Давай сюди! Секлетія Лазаровна моментально одправить його...

Зах. Наз. А це гарно, що Секлетія Лазаровна буде посилать? Чи він чого не подумає?

Оксана. Розумієть ся, подумає, що ти перейшов на бік Секлетії і йому кажк. Тепер його випруть.

Зах. Наз. Господи! І чого вони сварять ся? І за віщо? Ну, хай би там програми, принципи, я розумію, за принципи можна, так сказати, з батьком рідним посварить ся. Ну, а вони чого? Ніякої ж різниці нема... Їй-богу! Чи я нічого не розумію, чи дурний такий, а скільки не вслухаюсь, ніяк не розберу, в чому різниця...

Оксана (*смієть ся*). Татку мій хороший, і не треба й думать.

Зах. Наз. Чекай! Як же не думать? Як же не думать? Треба ж щось робить? Ми ж таки інтелігентні люди, ми, так сказати, обов'язані щось робить, раз узялись за це. А то ж що виходить? Хазяйнувать, так хазяйнувать! Помагать народу, так помагать! Їй-богу, я не розумію.

Оксана. Ну, татку, листа ми посилаємо! (*Іде до їдальні*). Секлетіє Лазаровно!.. Будьте ласкаві, на хвилинку. (*Входить Секл. Лаз.*).

Оксана. Чи не можете ви кимсь послати зараз листа до Михайличів? Тут тато пише, що перериває з ними всякі справи.

Секл. Лаз. (*з захованою радістю, стараючись бути серйозною*). А чого ж, з охотою. Зараз же... Через дві хвилини буде там.

Оксана. Будьте ласкаві. (*Дає листа*).

Секл. Лаз. А там прийшла Ася, щось має до вас. Та я не пустила, щоб не перешкодила вам у розмові. Асю!

Оксана. Я дуже рада. Мені як раз її треба.

Секл. Лаз. Асю! Так я зараз же листа одправляю... А кімнати вам прибірають ся.

Оксана. Дуже дякуємо. (*Секл. Лаз. виходить. Вбігає Ася*).

Оксана. Ти мене шукаєш?

Ася. Я скучила за тобою і більше нічого... А чого ви такі смутні, Захаре Назаровичу?

Зах. Наз. (*змішано*). Ні, нічого.. Так трохи неприємности.

Ася. Ой, як неприємні ці неприємности.

Оксана. (*одводячи її вбік*). Аську! Біжи моментально на звонцику на завод і привези сюди Карна. Чуєш? Щоб за двадцять хвилин ти вже була тут. За це ти побачиш дуже цікаву комедію.

Ася (*в захваті*). Ти хочеш об'явитись Правда? Оксаночко? Правда?

Оксана. Побачиш. Катай. Треба кувати залізо поки гаряче. Ага! От ще що. Там на улиці жде мене Хацкель. Скажи йому, щоб ішов сюди. Я жду його.

Ася. На віщо він тобі?

Оксана. Нічого. Треба. Живо, Асю! Сьогодні, здаєть ся, буде кінець.. І ще одне можливо, що тобі прийдесть ся почути де-що неприємне про твою мачиху й батька..

Ася. Що таке?

Оксана. Зараз не скажу. Може, й не прийдець ся. Біжи, біжи. Хай кидає все й як є так і їде. Розумієш? Чудесно буде!

Ася. Ух, моментально! *(Вилітає з хати)*.

Зах. Наз. *(здивовано)*. Що таке?

Оксана. Нічого. Зараз Хацкель прийде. Хочеш послухать нашої розмови? Дуже цікава. Я ражу тобі, татуську, послухати.

Зах. Наз. Слухай, я думаю, чи не занадто різко я написав, га?

Оксана. Нічого не різко! Добре. Не думай, уже послано. Лучче іди в їдальню, сядь і слухай. Тільки не перебивай, добре?

Зах. Наз. Та про що ви будете говорити?

Оксана. От послухаєш. Іди, іди, зараз ввійде Хацкель.

Зах. Наз. *(стискає плечима)*. Щось таке робить ся.

Оксана. Ближче до дверей сідай. *(Виводить його з вітальні й вертаєть ся, не зачинивши щільно дверей. Сама підходить до вікна дивить ся на вулицю й їде в сніи. Вертаєть ся з Хацкелем. Має вигляд неспівкої й ніби закоханої)*.

Хацкель. А я вже будував різні гадки про вашу довгу відсутність

Оксана. Вибачайте, будь ласка. Тут маленька справа була в тата. Вона ще не скінчилась і я мушу підождати. Ви нічого не маєте проти, коли ми тут скінчимо нашу цікаву розмову?

Хацкель. Мені надмірно приємно на всякому місці розмовляти з вами.

Оксана *(соромливо)*. Ви жартуєте.

Хацкель. В таких справах я не жартую.

Оксана. Хочу вірити... Але вернемось до нашої розмови. Через що ви гадаєте, що наша справа з школами не матиме успіху?

Хацкель. Я можу висловлюватись отверто?

Оксана. Я дуже прошу.

Хацкель. Так я вам так скажу. Це утопія. Ваш тато — ентузіаст і ідеаліст. Я вам скажу отверто: до його проєкту ніхто серйозно не відносить ся.

Оксана. Через що?

Хацкель. Ну, знаєте, не вам питати через що. Ні одна школа не вдержить ся й місяця, їх позакривають.

Оксана. Чого ради?

Хацкель. Ну, „чого ради“... Смішне питання. Але допустимо, що не позакривають. Яка рація в цих школах? Народови треба иншої культури. Я знаю, ви думаете, землі треба. Ні. Це — теж помилка, це погляд старих народників. Землі досить, треба вміти обробляти її. Ось

в чому вся заковика. *(За дверима чути крикання. Оксана трівожно дивить ся туди).*

Хацкель. Там хтось єсть?

Оксана. Ні, то, мабуть, прислуга прибірає. Я вас слухаю далі.

Хацкель. Так. Так от нам треба тільки в цьому напрямі вести свою культурну роботу. А проєкт вашого тата, вибачайте, наївна і смішна утопія. Я давненько вже думав з вами побалакати про це. Знаючи ваш вплив на Захара Назаровича, хотів навіть звернутись до вас з проханням вплинути на його так, щоб він переконав ся в наш бік.

Оксана. Я й сама думала порадитись з вами.

Хацкель. Правда?

Оксана. І теж давненько. Та не одважувалась.

Хацкель. Даремно. Я знаю, ваш тато незадоволений нами і хилить ся вбік наших противників. Але можу запевнити, що тут він не знайде співчуття. Тут просто хотять видурить гроші і більше нічого.

(За дверима яєсь бурмотінне).

Хацкель. Нас не можуть підслухати?

Оксана. Ні, ні, це прислуга, вона завжди буркоче щось собі під ніс. Уявіть собі, я теж так думала. Але це не вдасть ся, бо знаєте, тато такий чужак: він хоче, щоб я вийшла заміж і тоді він вручить моему чоловікови всі гроші, щоб той за його вів справу.

Хацкель. А!.. Це розумна ідея..

Оксана. І знаєте що?.. Я буду теж говорити одверто... Добре?

Хацкель. О, прошу дуже.

Оксана. Скажіть одверто: ви любите мене?

Хацкель. О, панно!..

Оксана. Ні, ні, одверто, одверто, як самому собі.

Хацкель. Я вас поважаю так, що...

Оксана. Ну, словом, ясно.

Хацкель. Чекайте. Я не можу сказати, щоб горів пристрастю, але мое чуття остільки дуже, що я навіть давно маю намір прохати вашої руки... Я розумію, зараз це виходить яєсь...

Оксана *(затуляючи руками лице, немов від хвилювання)*. О, я цього не сподівала ся.

Хацкель. Ви одмовляєте мені?

Оксана. Ох, ні... Я для того й спитала вас. Річ не в цім. Ми ж не зможемо побратись: ви—Єврей... Чекайте. І знаючи ваші погляди на ренегатів...

Хацкель. Панно! Я мушу вам сказати, що погляди мої трохи змінились на цю справу. Я навіть тепер збираюсь прийняти православ'є.

Оксана. О?? Невже?. Як я рада!.. Але... Ах, ви не знаєте, як тяжко з старими людьми.. Тато, наприклад, неодмінно хоче, щоб я вінчалась. *(несміло дивить ся на його).*

Хацкель. Чекайте. Мені здаєть ся, що він навіть в розмові з мною висловлював инчі погляди. Я навіть дивувався, що така поважна людина так по молодому думає.

Оксана. Ах, то слова тільки! То другим можна, а я повинна вінчатись. Розумієте? Я на це дивлюсь не так гостро, як ви. Мені все одно, але ви, котрий так сильно й гаряче стоїте за вільний шлюб...

Хацкель. Вибачайте... мушу виправити помилку: стояв. Тепер я инакше думаю про це.

Оксана. Невже? Господи, ми ж ще так недавно з вами балакали.

Хацкель. Бачите, я, власне, ще остаточно не вияснив. Але в даному разі, коли ідея вимагає, то можна пожертвувати деякими своїми поглядами. Потім я не брав на увагу дітей. Ради дітей ми повинні вінчатись.

Оксана. Звичайно! Звичайно! Ох, неville це буде? Мені просто не вірить ся... Татко буде страшенно радий! Він так гарно до вас відносить ся... (*схаменувшись*). Ви не смієтесь з мене, що ніби сама кинулась вам на шию?

Хацкель. О, панно!.. Оксаночко.

Оксана. Потім, розумієте, татко такий чудак; хоче, щоб ми особисто ні одною копійкою не користувались з тих грошей. Але це вже занадто сурово, правда?

Хацкель. Невже таке його бажання?

Оксана. От же подумайте. „Ви, каже, повинні самі зароблять на себе. Це, каже, гроші не наші, а народні, треба їх і передати цілком народови. Ми, мовляв, тільки передаточний пункт“. Мені здаєть ся, що це занадто. Прада?

Хацкель. Звичайно. Во всякому разі хоч би за услуги передачі ми маємо право щось мати.

Оксана. Именно! Але, знаєте, він хоче, щоб мій чоловік зараз же зорганізував комітет і туди передасть усі гроші. Так що ніякого відношення й не будем мати до їх. Як з цим бути?

Хацкель. Чекайте... Як же так? Невже він не вірить нам?

Оксана. Ні, він именно вірить і через те.

Хацкель. Позвольте, але при чому ж тут законний шлюб і таке инче? Потім ви сказали, що він всі гроші дає зятєви.

Оксана. Ну-да! Щоб той передав у комітет.

Хацкель. Значить, він нотаріальним порядком переведе всі гроші на зятя, а той...

Оксана. От-то-то бо й є, що ні. Він за собою всі права зоставляє.

Хацкель (*починає драгуватись*). Чекайте. Я нічого не розумію. На віщо ж йому той ідіотський—вибачайте! — зять?

Оксана. Як на віщо? Це ж мій муж.

Хацкель. Ну-да, я розумію, але при чому тут гроші? Їй богу, тато ваш—вибачайте—якийсь комік. Він носить ся з цими грішми, як... вибачайте мені, дурень з писаною торбою... Коли він хоче справді їх дати на якусь ідею, то... (*Двері з їдальні раптом розчиняють ся і в страшиному мві вибіає Захар Назарович. Весь червоний, дріжачий, показує рукою на двері в сїни й не своїм голосом кричить:*) Геть!! Геть звідси зараз же!

Хацкель (*підводячись, злякано*). Добродію!...

Зах. Наз. Геть, а то я тебе... (*Озираєть ся, щоб щось схопити*).

Оксана. (*до йдо*). Таточку, таточку, не треба так (*до Хацкеля*). Добродію, ідїть собі швидче, ви мені більше не потрібні. (*Вибіає Секл. Лаз.*).

Хацкель. Чекайте, але що ж це таке?

Зах. Наз. Геть кажу, звідси! (*Дріжить*).

Оксана. Таточку! Добродію! Я вам кажу, забирайтесь, ви більше непотрібні тут!

Хацкель. Чекайте ж! (*Повертаєть й хутко виходить*).

Зах. Наз. (*безсило падає в кресло, важко дихає*). Ху!

Оксана. Таточку, заспокой ся.

Секл. Лаз. Що тут таке вийшло? Цей Жид образив вас? Я бачила, Захар Назарович сидів в їдальні, думала не хоче перешкажать вам...

Зах. Наз. Це-така мерзота... Це...

Оксана. Таточку, тобі треба лягти. Секлетіє Лазаровно, поміжїть, будь ласка, татови треба хоч дві хвилинки полежать після такого вибуху.

Зах. Наз. Не треба, не треба, я й так... Пройде.

Оксана. Ні, ні, ні, вставай... Ходім, ти мусиш лягти. Під ту руку беріть, Секлетіє Лазаровно.

Секл. Лаз. Ось, ось... Нічого, нічого... Тут в їдальні на канані можна лягти... От жидова подла? Ви скажіть же таке... Вліз в чужу хату й ще тобі... (*Заходять в їдальню*).

Якийсь час нікого нема. З сїней хутко виходить Тихенький, чукає:
— Секлетіє Лазаровно!

Секл. Лаз. (*вибіає з їдальні*). Тш! Не кричіть.

Тих. Що таке?

Сек. Лаз. (*шопотом*). Захар Назарович трошки заслаб. З Михачевичами він посварив ся! Потім ще зараз тут таке вийшло. Крий Боже! Той Жид, Хацкель забрав ся сюди щось їм сказав. Та оце його вигнали, Оксана й старий. Розумієте? Тш! Чого ви не з'являлись! Вона і вчора питалась про вас.

Тих. Я трохи слабий був.

Секл. Лаз. Це після агітації? Мабуть, застудились. Глядіть же, Євмене!... О, ще когось несе. Як раз не в пору. Хотіла ще сказати.

Входить Кідрат Пилип. Голосно:

— А чого то в вас двері настіж, як у корчмі? Га? Експропріацій не боїтесь. Ху! Жену аж два квартали за цим люципером і не дожену. Чого вас нечистий так пре, наче за вами ціле співоче товариство женець ся? Ха-ха-ха. Драстуйте. Що це вас не видно? Розкажуйте ж, як вас там мняли хлопці на Черзоній Балці?

Тих. Ніхто мене не мняв...

Секл. Лаз. Вибичайте, я на хвилинку (*виходить*).

Кідр. Пил. Та я теж на хвилинку (*до Тих.*). Спеціально за вами, хотів розпитати, як вас там приймали. (*Роблячи серйозне лице*). Ні, справді, що там у вас, я чув, вийшло? Арештувать хотіли?

Тих. Та ерунда. Напав на чорносотенців.

Кіндр. Пил. Та невже? Де ж вони набрались там.

Тих. Та нічого дивного. На передмістях, звичайно зрусифікований і чорносотений народ.

Кідр. Пил. І дуже зрусифіковані.

Тих. Страшенно. Українських пісень і не чули. „Высокую могилу“ знаєте, цю дворницьку пісню називають українською. Взагалі безнадійна публіка.

Кіндр. Пил. Ну, а за що ж вас у буцигарню хотіли одтарбанити?

Тих. Ах, це комізм такий! (*Насильно сміється*). Страшенні, знаєте, чорносотенці, ну, і, розуміється, зараз же подумали, що я до їх з прокламаціями. Ну, та я пояснив їм, ми поговорили собі і розійшлись.

Кіндр. Пил. Кажуть, що ви так розходились, що тікаючи й окуляри розбили, ха-ха-ха! І по руському забалакали.

Тих. (*змішаною*). Ну, ерунда! Хто це вам казав? (*Голосний дзвінок*).

Кіндр. Ого, хтось сердитий дзвонить. Що вона за бенера? (*Йде до сніей. Хутко входить Анатолій Олександрович*).

(*Анатолій Олекс. до Кіндр. Пил.*). — Добродій Пилипенко тут?

Кіндр. Пил. Не знаю...

Анат. Олекс. Ну, можете не грать зо мною комедії. Мені на одну хвилину.

Кіндр. Тю! Хто комедії грає? Диво! (*Вбігає Секл. Лаз.*).

Анат. Олекс. Доброго здоров'я! Можна бачити Захара Назаровича?

Секл. Лаз. Не зна-аю... Він зараз хворий. І взагалі я дивуюсь вам, добродію... Здається ви могли б дати спокій людині, яку ваш же прихвостень так образив. (*Входить Наз. Зах. і Оксана*).

Анат. Олекс. Який прихвостень? Яка образа? (*До Зах. Нас. Улесиво*). Захаре Назаровичу! Що ж це ви так утікли? Га? Я все та-

ки хотів би, щоб ви мені принаймні пояснили... Може, вас хто образив без мене? Ви скажіть, як же це так?

Зах. Наз. (*зтомлено, з нїяковістю*). Я вам нічого пояснити не можу... І крім того...

Анат. Олекс. Ви вибачайте. Вам здається, негарно. Я вас турбую. Але мене так боляче вразила ваша записка, що я зараз же побіг сюди.

Зах. Наз. Ви спитайте Хацкеля, він скаже. (*Розпаляючись*). І потім, добродію, мені це все надокучило. Я — не хлопчик! Я сам служив у земстві тридцять років. Я сам добре знаю, що таке утопія! Це ви комедіанти! От що! Я з вами діла нїякого не хочу мати!

Оксана. Таточку, таточку.

Кіндр. Пил. (*у нівонос*). Що за причина тут стала ся?

Анат. Олекс. (*Випрямляючись, холодно, з неважливою посмішкою*). Прекрасно. Я этого, конечно, и ждалъ. (*До Секл. Лаз.*). Это, несомнѣнно, ваша работа. Поздравляю. Но вмѣстѣ съ этимъ имѣю честь заявить, что торжествовать вам не придется: я вихожу изъ партіи и прошу ко мнѣ больше не обращаться по поводу вашихъ дѣлъ.

Секл. Лаз. Оце так. (*Єхидно*). З української мови теж виходите? А хто ж нам відчит каси дасть?

Анат. Олекс. Секретарь Хацкель! А деньги этого... странного чудака (*показує на Зах. Наз.*).

Оксана. Ви!!

Кіндр. Пил. Та в три шиї його стерву! Що це таке?!

Анат. Олекс. Если вы всё будете орать, то я не скажу ничего о томъ...

Секл. Лаз. Чи ви бачили таке?! Геть ідіть з моєї хати!

Зах. Наз. Чекайте. Добродію, я не хотів казати, через що не можу лишитись у вас далі. А тепер... Але, ні... Ідіть собі...

Анат. Олекс. (*зневажливо посміхнувшись, озираяє всіх і помаху виходить*).

Секл. Лаз. Треба сьогодні ж скликати комітет! Це казнащо! Це... От вам діячі! От!

Зах. Наз. Як це негарно!.. Негарно, несподівано!

Кіндр. Пил. Оце так чудасія! От тобі й Михалевич, різав та порів його маму! Оце так стригнув!

Зах. Наз. (*до Секл. Лаз.*). Дякую, Секлетія Лазаровна. Дякую. Я помиляв ся в вас, вибачте... Спасибі.

Секл. Лаз. Та що там! Правда завжди вийде на гору.

Оксана. Таточку! Ми краще всього поїхали б в отель.

Секл. Лаз. Як?! А то ж чого? Оце славно було б, щоб я вас пустила. Оттаке!

Зах. Наз. Ні, ні, дитинко... Так же не можна.

Секл. Лаз. І нікуди ви не поїдете! Сьогодні ж збираємо комітет і цю справу рішаємо. Годі вже дурить нас. Годі! Хай виходить! Паршива вівця весь гурт псує! Ач! От наші діячі! *(Хутко входить Кость у білому костюмі з пасочками і в капелюсі з жовтосиньою стріжкою).*

Кость *(до Секл. Лаз.)*. Що тут, мамо, стало ся? Чого це Михалевич такий вискочив од нас? Що тут таке? *(Здивовано озираться ся. Зах. Наз. побачивши його до Оксани щось тихо й швидко говорить, показуючи на Костя).*

Секл. Лаз. Нічого, синку. Михалевич виходить з партії. От і все.

Кіндр. Пил. І покидає нам свою українську мову *(реже)*.

Секл. Лаз. *(до Зах. Наз.)*. Захаре Назаровичу, вам спочинуті треба. Костю, я твою кімнату гостеві даю, а ти поки що спатимеш...

Зах. Наз. Секлетіє Лазаровно! Я у вас не зостану ся. Ви вибачте мене, але я не можу. Ми зараз ідемо додому.

Секл. Лаз. *(вражено)*. Оце так?! Та що ви?

Зах. Наз. Не можу, не можу. Ходім, Саню...

Оксана *(з насмішкою)*. Прощайте, Секлетіє Лазаровно!

Кіндр. Пил. Оттуди к бісовому батькові!

Зах. Наз. *(хвилюючись)*. Я вам скажу, Секлетіє Лазаровне, що я проти вас нічого не маю, але я не можу zostаватись у вас і мовчати. Ви спитайте у вашого сина, де він сьогодні був годину тому назад... Ходім, Саню.

Секл. Лаз. Костю, що це значить?

Кость *(змітавшись)*. Я нічого не розумію... Я був... в університеті.

Секл. Лаз. *(до Зах. Наз.)*. Він був в університеті. *(Входить Ася й Карпо. Обов чудно посміхають ся. Всі зиркають на них, але особливої уваги не звертають. Тільки Оксана морщає їм і киває головою).*

Зах. Наз. В університеті? Ну, добре... Не моє діло. І дайте мені, панове, спокій... Я нічого знать не хочу. Хай собі в університеті... Ходім, Саню.

Секл. Лаз. Та чекайте ж! Що ж ви кидаєте тінь на мого сина й тікаєте? Що ви нас порочите? Ви думаєте, що мій син, як ваша Оксана... Я не дозволю! Подивіть ся, думає, як має торбу грошей, то й порочить сміє!

Зах. Наз. *(ледве здержуючи себе до Костя)*. Ви зараз були у Ксенії Андріївни, жінки Михалевича, обнімали й цілували її. І сміяли ся з мене й з її чоловіка! Ні? Не були?

Кость. Я був, але... Смішно... Хм! Ми жартували, а вам здаю ся. *(Швидко виходить в їдальню).*

Зах. Наз. Ну, добре. Ходім швидче, Саню...

Оксана. Чекай, на хвилинку. *(Киває Асі й Карпови до)*

Секл. Лаз.). Секлетіє Лазаровно. Вибачайте, я до вас за одним проханням.

Секл. Лаз. (розтеряно). Прошу.

Оксана. Ви колись казали, що маєте велику протекцію на один завод. Чи не могли б ви дати рекомендацію мійому чоловікові туди?

Секл. Лаз. Чоловікові? Якому чоловікові? Вашому?

Оксана. Та ну-да ж! Ми не вінчалися, але ви ж така поступова людина, що, розуміється, це не має для вас значіння... Карпе! Прощи ж і ти, що ж я сама! Не можете? Ми б там завели співоче товариство!

Зах. Наз. Саню! Що за комедія?!

Оксана. Татку! Ніякої комедії немає. Це ж мій чоловік. Я забула тобі сказати

Секл. Лаз. (З жахом машинально повторяє:) Вона забула йому сказати!

Зах. Наз. Це мене дивує... Ти жартуєш?

Окс. Нічого подібного! Правда Карпе?

Карпо. (Весь час стояв з здержаною посмішкою). Правда.

Ася. Я — свідок!

Секл. Лаз. Вона — свідок.

Окс. Але ми тобі це потім поясним. Ходім, Асю! Прощайте, Панове! (Іронічно уклоняється й виводить розтеряного Захара Назаровича. За ними Карпо й Ася).

Секл. Лаз. Вона — свідок. Що це — сон? Мара!

Кіндр. Пил. Оце так дівка, ха-ха-ха! (Швидко вбігає заклопотаний Дримба).

Дримба. (Засапано говорить) Ху! Я на хвилинку. Куди це так пішли ці — як їх зустрів на сходах?.. (До Тих). Оце добре, що я вас тут застав. Що це ви такі? Я дуже поспішаю. Я хотів сказати... Мені казали, що ви вже організували одне співоче товариство. Так от у мене є гурток хлопців семинаристів, вони дуже охоче. Це семинари, знаєте дуже хороші хлопці, так той... вони дуже охоче в співоче товариство.

Тих. (раптом скажено:) Забірайтесь ви к чортовій матери!! Ідіот проклятий!!

Дримба. (Приголомшений) Та що таке?!

Кіндр. Пил. (Падає з режоту) Ха-ха-ха! От Безумная Лічність! А різав та порав твою маму! Співочі товариства! Ха-ха-ха!

Секл. Лаз. (Стоїть розтеряна і щось шопоче).

ЗАВІСА.

1296.

1 руб 68 коп
(1986)

PA 760

306 10
Б. Друнченко.

Співори мовариства.

(Пісня на 4 дії).

[Витяжок з "літературно-художнього
Вісника" за січень 1911 р. - т. LIII, кн. 1].

Витяжок з "літературно-художнього
Вісника" за січень 1911 р. - т. LIII, кн. 1